

ԳԱԼՖԱԵԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՈՐԲԱՆՈՑ

(1866—1934)

ԽԱՍԳԻՒՂ — ՀԱԼԵՃԸՐԼՈՒ

և. Գ Յ Է Ի Մ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. Մ. ԱՇԹԵԱՆ
1935

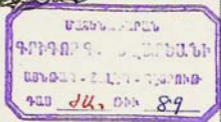

ԱՂՋԿԱՆՑ
ԳԱԼՖԱԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

(1866—1934)

ԳԵՄ
ԳԵՄ

Կ. ՊՈԼԻՍ

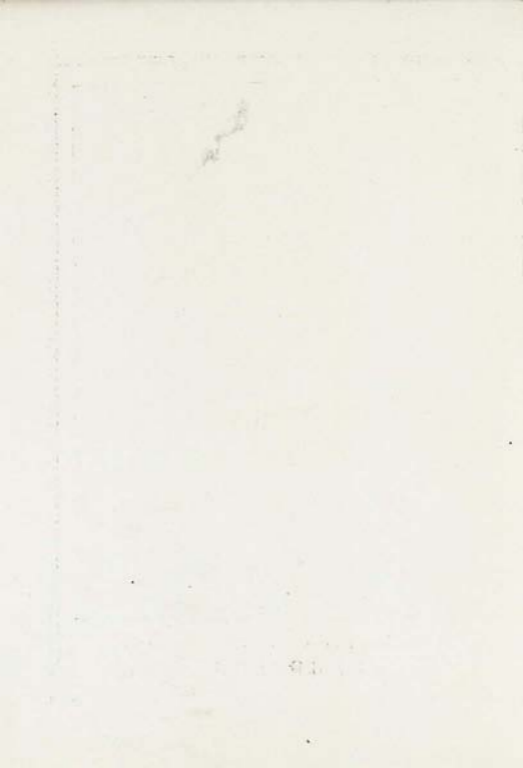
ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ Յ. Մ. ԱԼԲԱՆ

1935

ՆԱԽԱԳԱՀ ԹՈՒՐԴ ԼԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐԲ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ ԻԲՐ ՆԱԽԱԲԱՆ

Գաղփական Որբանոցը, որ իր ետևը կը բողու 68 շարիներու շրջան մը և կը վայելէ աշտօր անբողջ ազգին վաստնութիւնը, արդարացնելով իրեն եղած ամեն օժանդակութիւն. ամփոփ ձեւով կը հրատարակէ իր պատմութիւնը, որպէս զի ամեն անհատ ունենայ իր այլին առջև անոր անցեալը. ձեւնելու համար որ ինչպէս Սրբունի Մայրապետի մահին յետոյ այնքան անշքացած գործ մը, փայլեցաւ ոչ միայն անձնուէր խնամակալներու հսկողութեամբ այլ և հանրային վաստնութեան արժանի մօր մը և խոչընդոտ անդու ջանքերով:

Սրբունի մայրապետի մահին յետոյ հրատարակուած պատմութիւնը, որ կը սկսի հիմնարկութենէն և կը շանգի մինչև հիմնադրին մահը, 26 շարուան շրջան մը կը պատկերացնէ, մինչդեռ անիկ վերջ ևոր և անզի փայլուն շրջան մը կը սկսի, և կ'արժէ որ ունենանք այլի առջև ընթանելու համար կատարուած գործին արժէքը:

Հաստատութեան բողոք համակիրները պիտի զննեն այս գործին մէջ, հիմնադիր Մայրապետին աննկուն կամքը որ յազրած է ամեն դժուարութեան. ինչպէս նաեւ իր Միաբանութեան նուիրուելը որբայնեամ գործին:

Կուսանաց անապատներու մէջ. ուխտեալ ֆոյրեր միայն
 իրենց ֆիւստնեակիան պարտականութեան նուիրուած են,
 ըայց Գալփանան Միաբանութեան մէջ. մարդասիրական
 ոգին՝ շօնողուած ֆիւստնեակիան ընթունումին, խնամած է
 հարիւրաւոր որբունիներ եւ ապաստան ընծայած է անեն-
 ցուկ փոքրիկներու:

Այս պատմութեան ուշադիր ուսումնասիրութիւնը ա-
 ռիք պիտի ըլլայ ճանչնալու հաստատութեան օգտակարու-
 քիւնը այս ճառակէտով:

Եւթն յիսուս Զեւթ Գրգորեան Եր
 Երթոյ. Եւթ Երգարայի Ա. Եօր Կ
 1936 Երթոյ

ՍՐԲՈՒՆԻ ՄԱՅՐԱՊԵՏ ԳԱՆՆԱԵԱՆ

1822 - 1889

(Ինքնակար Քոյր Մարիամ Քեռեկան)

Գ Ա Լ Ֆ Ա Ե Ա Ն Ո Ր Բ Ա Ն Ո Ց

1966 — 1934

Որրանոցին հիմնադիրը՝ Սրբուհի մայրապետ,
1822 Փետր. 17ին ծնած, ազգիկն է՝ Բալուէ Գոլիս
գաղթելով Գարթալ հաստատուած Նշան անուն երկ-

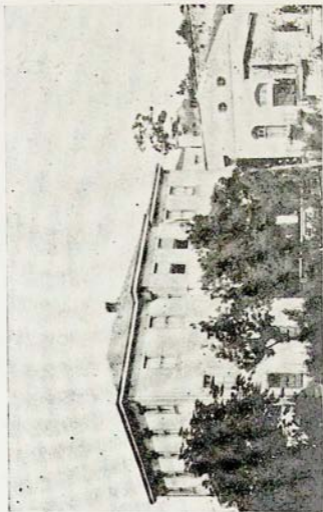
ՈՐ ԶՆՄԱՐԿՈՅԻՆԸ

ԵՒ ԶՆՄԱԿԻՐԸ

րագործի մը, որ բարեկեցիկ վիճակ
մը ստեղծած էր հոն իրեն հա-
մար. ամուսնացած ըլլալով Թա-
գուհիի հետ եւ ունեցած էր չորս
աղջիկ եւ երկու մանչ զաւակ. Ասոնց երէցն էր Սըր-
բուհի՝ որ 12 տարեկան հասակին ի հօրէ որր մնալով,
հարկադրուեցաւ իր աշխատութեամբ խնամել իր եղ-
բայրները ու քոյրերը:

Նշանի մահէն յետոյ, ունեցածն ալը կողոպտուի
եւ կինը հարկադրուած կը ծախէ ինչ որ մնացած էր
եւ կուգայ կը հաստատուի Խասգիւղ հօրեղբօրը Աղա
թոններու տունը: Աղաթոններու նախահայրն ալ,
կողոպտուած էր Եէնիչէրիներէ ի Գարթալ եւ հազիւ
եկած ապաստանած էր Խասգիւղ:

Սրբուհի՝ մարուր հոգիի մը հետ ոիրուն զէմք մը

ՇէճՐԻՆ ԿՈՒՐԱՊԵՏՈՒԿԱՆ ԿՈՆՍՏՐԱԿՏ

ունէր եւ կը տպաւորէր իրեն ծանօթները, այնպէս որ իր 14 տարեկան հասակին ուզեցին ամուսնացնել զինքը: Մօրը փափաքն ալ այդ էր ու կ'ուզէր շէնցընել իր տունը, բայց այդ տարիքին մէջ Սրբուհի սրբտին խորէն կ'զգար ծայն մը՝ ծառայելու Աստուծոյ, իր կեանքը անոր նուիրելով:

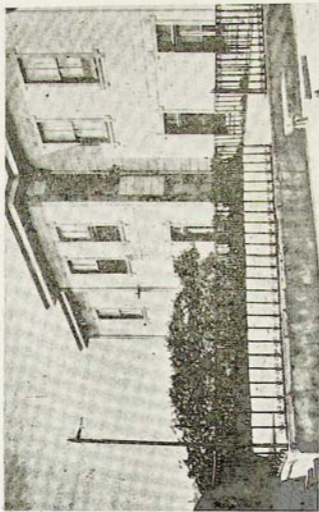
Համոզիչ խօսքերէ վերջ սպառնալիքով կը ջանան տարհամոզել զինքը, բայց ան անդդուելի կը մնայ:

Կը պատմուի թէ Սրբուհի կը ջանայ նոյն իսկ կորսնցնել իր մարմնական գեղեցկութիւնը, որպէս զի այլեւս չձանրանան իր վրայ. բայց կ'ընդհատուի այս ողբերգական տեսարանը 1837ին, երբ Սրբուհի ժանտախտէ բռնուելով անկողին կ'իյնայ:

Դադրած էր այլեւս այն բուռն սպայքարը, որ բացուած էր մօրը եւ աղջկան միջեւ իր ապագային ընտրութեան համար, բայց Տիկ. Քաշուհիի փափաքն էր միշտ փեսայ մը ունենալ, որ տէր դառնար իր զաւակներուն եւ անոնց հօրմէն մնացած ստացուածքին:

Սրբուհի իր հիւանդութեան դառն շրջանին, օր մը իր մօտ կը կանչէ մայրը եւ ուխտել կուտայ իրեն որ եթէ ողջամբ ազատի մահու ընէ, չհակառակի իր որոշման եւ նուիրէ զինքը Աստուծոյ:

Հիւանդագին վիճակը հետզհետէ կը բարւոքի: Մայրը այլեւս իր աղջկան որոշման չէր հակառակէր ու 1840ին Սրբուհի 18 տարեկան հասակին, կ'առնէր Մայրապետական քօղը ու կ'սկսէր իր մօրը հետ ծեռական աշխատութեան Խասգիւղի մէջ, ուր հաստատուած էր վերջնականապէս եւ կը ստանձնէր հոգալու: Իրմէ աւելի փոքր եղբայրները եւ քոյրերը:

St. John's Episcopal Church, New York City

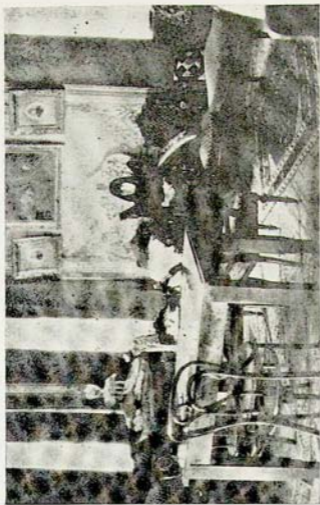
Ոսկեթել ձեռագործ արտադրութիւններ եւ մետաքսեայ բանուածքներ մեծապէս կը զնահատուէին այդ օրերուն՝ մանաւանդ թուրք շրջանակներու մէջ եւ մայր ու աղջիկ նուիրուած էին այդ աշխատութեան:

Արբուհի մայրապետ դեռ հազիւ 20 տարեկան էր, երբ Հայկաթ ուիկները կը հաստատուէին յատին մայրապետներու նման Անարատ Յղութեան քոյրերու ուխտը, որ Հասուն պատրիարքի օրով իր վերջնական ձեւը առաւ, Նոյն օրէն սկսեալ, Արբուհի մայրապետ ուշադրութեամբ կը հետեւէր այդ ուխտին ստացած կազմակերպութեան, բայց իր տարիքը եւ միջոցները թոյլատու չէին հիմնելու այդպիսի ուխտ մը, միայն թէ իր փափաքը կը յայտնէր գիւղին քարոզիչ Ներսէս Վարժապետեան Ա.ի եւ Տ.Գրիգոր Ա. քհն. Արծրունիի որոնք կը քաջաւերէին զինքը իր մէջ տեսնելով նուիրում մը:

Արբուհի մայրապետ այդ թուականէն 18 տարի յետոյ կրցաւ իր-կացնել իր քաղձանքը ու 1865ին հիմնուեցաւ հայ մայրապետներու միաբանութիւնը, «Որբանոց Երից Ամաց Ընծայման Ս. Կուսին ի Տաճարն» անունով:

Արբուհիի ոսկեթել բանուածքները արդէն հրապարակի վրայ մեծ յարգ գտած էին, եւ իր շահած դրամով ոչ միայն յաջողած էր պահել իր ընտանիքը, այլ եւ Պատէմլիքի ստորոտը զնած էր փոքրիկ տուն մը երկյարկ, որուն փոխարժէքին կէսը վճարած էր կանխիկ իսկ միւս կէսը ապառիկ Սյա տունը ոչ միայն բընակարան այլ եւ աշխատանոց մըն էր եւ հոն մեռաւ իր մայրը Քազուհի:

Արբուհի զարգացուց իշ զօրծը եւ արդէն

Գրքարանի սրահի ներքինը

1850ին այդ տունը վերածուած էր արհեստանոցի, ուր իր քոյրը եւ աղքատ աղջիկներ արհեստ կը սորվէին: Իր ձեռագործները ոչ միայն Քուրքիոյ եւ Սգիպտոսի այլ եւ Անվէրսի ցուցահանդէսին մէջ զնահատուած էին ձեռարուեստի պատուոյ վկայականով:

Եզիպտոսի Խտիվ Իպրահիմ եւ Իսմայիլ փաշաներու օրով, քանիցս Եզիպտոս հրաւիրած էր Սրբուհի՝ իշխանազուններու հարսանեկան օժիտները պատրաստելու համար: Ու հոն ծանօթանալով Գէորգ պէյ Նուսուֆեանի, ուղևորած էր Իտալիա ու այցելած էր Հռոմ, եւ Միլանօ:

Այս առիթներով այցելած էր նաև Երուսաղէմ իսկ հելլենական արքունիքին համար պատրաստած էր զանազան զարդեր:

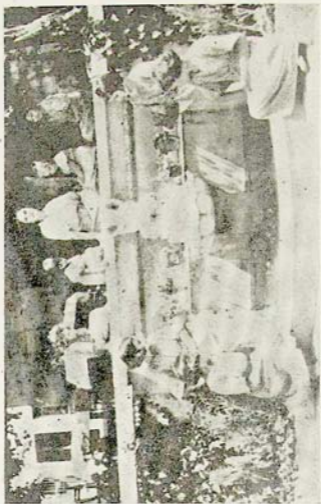
Սրբուհի մայրապետ Պոլիս դառնալէն յետոյ 1865ին ամրան զօլէրան իր աւերը կը գործէր: Պոլիս հասած էր Տ. Կարապետ Վ. Շահնազարեան եւ հաստատուած էր Խասգիւղ Տ.

1865ի ԳՕԼԵՐԱԸ ԵՒ ԱԼՏԵՐ
ՈՐԲՈՒՅՄԵՐԸ

Գէորգ քհն. Արծրունիի ըընակարանը որ այդ թուականին ժամադրաւայրն էր

Խասգիւղի մտաւորականներուն: Հոն կը գտնուէր յաճախ Ներսէս եպ. Վարժապետեան իբրեւ քարոզիչ Խասգիւղի:

Շահնազարեան հոն ծանօթացաւ Սրբուհի մայրապետի եւ լսելով անոր կեանքի դրուագները, գովեց անձնուիրութիւնը եւ օրինակ ցոյց տալով իրեն եւրոպացի քոյրերու գործելու եղանակը, յորդորեց որ զօլէրայի համաճարակին յառաջ բերած այս աղէտալի շրջանին մէջ հոգ տանի հիւանդներ խնամելու, թըշ-

Գրական ժողովի արտոյն անուրիք

ուսումնասիրողներ ամորելու եւ մանաւանդ պատասխան-
բերելու որքեր որոնք մէջտեղը մնացած էին :

Արքուհի մայրապետ այս խօսքերէն ազդուած , կը
յայտնէ թէ ինք ուսում չունի որ տղարներ կրթէ-
հարստութիւն չունի որ օգտակար ըլլայ թշուառնե-
րուն , ուստի ինչ որ Աստուած պարգեւած է իրեն
կուխտէ նուիրել ազգին :

Արքուհի մայրապետ անմիջապէս գործի ձեռնար-
կեց եւ 15 օրուան մէջ 24 և 10 տարեկան 17 անտէ-
րունք որքեր ժողովեց , առաջին 4ը զիւրիւն Չըզսալըն
կոչուած աղքատիկ թաղի խնոռներէ միոյն մեջէն , 7ը
Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ սանդուխներուն վրայէն եւ
մնացեալները Պոլսոյ զանազան թաղերէն եւ հիմնեց
Քալիֆահան որբանոցը :

Այս առաջին 17 որբուհիներէ մէկն էր Էֆթիկ ,
հազիւ 4 տարեկան որ անսուղ մնացած եւ աջ
ուտքին ճկոյթը կրծուած էր շուններէն ախոռի մը
անկիւնը : Այս աղջիկը մասնաւոր գուրգուրանքով
պահուեցաւ եւ մեծցաւ , ըլլալով առաջին հարսնցուն
որբանոցին , ամուսնանալով գրաշարապետ Տիար
Տիգրան Տօղրամաճեանի հետ :

Արքուհի Մայրապետ ուսում չունէր , բայց զի-
տէր ուսման յարգը եւ կը փափաքէր որ ձեռարուես-
տով զբաղող իր սանուհի-
որբանոց որքեր վերստու
ները ունենան նաեւ նա-
խակրթութիւն մը , ուստի
1871ին երբ Որբանոցը նիւթական ապահովութիւն
ունեցաւ , հրաւիրեց հայկարան Ռէդէոս Թաղէոսեանը ,
ընկ Քասաբիդցի , որպէսզի ստանձնէ Հաստատու-

Թեան ուսումնապետութիւնը՝ Ռէզէոս Քաղէոսեանը այդ թուականէն 33 տարի յետոյ դարձեալ կը գտնենք նոյն հաստատութեան մէջ. երբ Սրբուհի Մայրապետ եւ իր յաջորդը մեռած՝ եւ Որբանոցին վերականգնանութեան ձեռնարկուած էր:

Ռէզէոս Քաղէոսեան, իր ուսուցիչ ընկերներով, Սրբուհի Մայրապետի օրով իրական ծառայութիւն մատոյց Որբանոցին, վայելելով վստահութիւնը առ հասարակ ամենուն:

Սրբուհի Մայրապետ իր հաւաքած 17 որբերուն պէտք եղած խնամքը կը տանէր իր երեք ամուրի քոյրերուն հետ, բայց մէկ կողմէն իր համեստ խնայողութիւնը կը սպառէր, եւ միւս կողմէն այն ձեռագործները որոնց արդիւնքով պէտք է պահէր այդ որբուհիները, յարգէ կ'իյնային:

Սանտալիի փողոցի իր զնած տունը նեղ կուգար այլ եւս. ուստի այդ տունը վարձու տալով փոխադրուեցաւ զիւզին ծայրը իր քնոայրին տունը, բայց նիւթական հոգը կը ճնշէր զինքը. ուստի դիմեց Ներսէս Վարժապետեան Ս.ի, որ յատուկ վկայագիր մը պատրաստելով յանձնեց Սրբուհի մայրապետի, բացատրելով իր հիմնած միաբանութեան նպատակը, 17 անտէր աղջիկներու ցոյց տուած պաշտպանութիւնը եւ զանոնք խնամելու ու արհեստներու վարժեցնելու բաղձանքը:

Այս վկայագիրը նոյն օրն իսկ ներկայացուց Պօղոս պատրիարքի, որ վաւերացուց այդ մարդասիրական Միաբանութիւնը 3 Սեպտեմբեր 1866ին:

Այդ թուականէն սկսեալ այս անհատական հաստատութիւնը դարձաւ ազգային հաստատութիւն եւ

Մրբուհի մայրապետ, զօրացած սկսաւ դիմել բարե-
սէր անձերու եւ իր դիմումները արդիւնաւորուեցան
հետզհետէ ։

Շատեր կը տարակուսէին թէ Մրբուհի մայրա-
պետի ջանքերը բաւական չպիտի կրնային ըլլալ պա-
հելու Որբանոցը, բայց ան անյողդողդ եւ հաստա-
տուն կամբով կը շարունակէր իր գործը. նոյն իսկ
իր հանգանակած գումարով գնելով Ղալաթիոյ մէջ
խանութ մը՝ իրրեւ եկամուտ հաստատութեան ։

1870ի գարնան օր մը իր որբուհիներով, Քէատ-
հանէի մէջ, Սուլթան Ազիզ Կայսեր խնդրազիր մը
մատուցանելով, 50 ոսկիի նուիրատուութիւն մը եւ
հազուստի համար կերպաս կ'ստանար եւ օրական
7½ օխա միս եւ 15 օխա հաց կը սահմանուէր ։ Այս
նպաստը շարունակուեցաւ մինչեւ 1923, երեք տար-
ուան ընդհատումով, իսկ ներկայիս, Կրթական Տնօ-
րէնութիւնը տարեկան 150 ոսկի նպաստ կուտայ Որ-
բանոցին ։

Մրբուհի Մայրապետի խնամած որբուհիներու
թիւը շատցած էր արդէն եւ շէնքի ու վարձքի անյար-
մարութիւնները կը շեշտուէին ։

Այդ օրերուն, ծախու կը հանուէր Տաքէս ամի-
րայի բնակարանը ։ Մայրապետը յարմար առիթ սե-
պելով աճուրդին մասնակցեցաւ եւ 950 ոսկիի գնեց
արդի շէնքը, ամբողջ գումարը հանգանակութեամբ
հայթայթելով եւ անհրաժեշտ նորոգութիւններն ալ
հոգալով ։ Սիրուն աւանդավէպ մը կայ այս շէնքին
շուրջ (*) ։

(*) Կը պատմուի թէ, Տաքէսեանց ամիրայական տան հիմնա-
դիրը, Տաքէս, զեռ պարզ հացագործ մը եղած ատեն, Սուլթան

թեան ուսումնասպետութիւնը: Ռէզէոս Քաղէօսեանը այդ թուականին 33 տարի յետոյ դարձեալ կը զաննէր նոյն հաստատութեան մէջ. երբ Արբուհի Մայրապետ եւ իր յարորդը մեռած՝ եւ Սրբանոցին վերակենդանութեան ձեռնարկուած էր:

Ռէզէոս Քաղէօսեան, իր ուսուցիչ ընկերներով, Արբուհի Մայրապետի օրով իրական ծառայութիւն մատոյց Սրբանոցին, յայելելով յստահութիւնը առ հասարակ ամենուն:

Արբուհի Մայրապետ իր հաւարած 17 որբերուն պէտք եղած խնամքը կը տանէր իր երեք ամուրի բոյրերուն հետ, բայց մէկ կողմէն իր համեստ խնայողութիւնը կը սպառէր, եւ միւս կողմէն այն ձեռագործները սրունց արգիւնքով պէտք է պահէր այդ որբուհիները, յարգէ կ'իյնային:

Սանտալեհի փողոցի իր զնած տունը նեղ կուզար այլ եւս. ուստի այդ տունը վարձու տալով փոխադրուեցաւ զիւղին ծայրը իր բնոային տունը, բայց նիւթական հողը կը նշէր զինքը, ուստի զիմեց ներսէս Վարժապետեան Ս.ի. որ յատուկ վկայագիր մը պատրաստելով յանձնեց Արբուհի մայրապետի, բացատրելով իր հիմնած միարանութեան նպատակը, 17 անտէր ազգիկներու ցոյց տուած պաշտպանութիւնը եւ զանոնք խնամելու ու արհեստներու վարժեցնելու բաղձանքը:

Այս վկայագիրը նոյն օրն իսկ ներկայացուց Պօզոս պատրիարքի, որ վաւերացուց այդ մարդասիրական Միարանութիւնը 3 Սեպտեմբեր 1866ին:

Այդ թուականէն սկսեալ այս անհատական հաստատութիւնը դարձաւ ազգային հաստատութիւն եւ

Սրբուհի մայրապետ, զօրացած սկսաւ դիմել բարեսէր անձներու եւ իր դիմումները արդիւնաւորուեցան հետզհետէ:

Շատեր կը տարակուսէին թէ Սրբուհի մայրապետի ջանքերը բաւական չպիտի կրնային ըլլալ պահելու Որբանոցը, բայց ան անյողդողդ եւ հաստատուն կամբով կը շարունակէր իր գործը. նոյն իսկ իր հանգանակած գումարով գնելով Դալաթիոյ մէջ խանութ մը՝ իբրեւ եկամուտ հաստատութեան:

1870ի զարնան օր մը իր որբուհիներով, Քէատհանէի մէջ, Սուլթան Ազիզ Կայսեր խնդրագիր մը մատուցանելով, 50 ոսկիի նուիրատուութիւն մը եւ հազուատի համար կերպաս կ'ստանար եւ օրական 7½ օխա միս եւ 15 օխա հաց կը սահմանուէր: Այս նպաստը շարունակուեցաւ մինչեւ 1923, երեք տարուան ընդհատումով, իսկ ներկայիս, Կրթական Տնօրէնութիւնը տարեկան 150 ոսկի նպաստ կուտայ Որբանոցին:

Սրբուհի Մայրապետի խնամած որբուհիներու թիւը շատցած էր արդէն եւ շէնքի ու վարձքի անյարմարութիւնները կը շեշտուէին:

Այդ օրերուն, ծախու կը հանուէր Տաքէս ամիրայի ընակարանը: Մայրապետը յարմար առիթ սեպելով անուրդին մասնակցեցաւ եւ 950 ոսկիի գնեց արդի շէնքը, ամբողջ գումարը հանգանակութեամբ հայթայթելով եւ անհրաժեշտ նորոգութիւններն ալ հոգալով: Սիրուն աւանդավէպ մը կայ այս շէնքին շուրջ (*):

(*) Կը պատմուի թէ, Տաքէսեանց ամիրայական տան հիմնադիրը, Տաքէս, զեռ պարզ հացագործ մը եղած ատեն, Սուլթան

Փալատան Ռքանոցի ղեկարանը

Հոգելոյս Ներսէս Վարժապետեան, որ կրթական ձեռնարկներու յաջողութեան օգնած էր մեծապէս, կը փափարէր տեւականութիւն տալ նաեւ Գալիքահան որբանոցին եւ օժտել զայն որբստոս սուսս միաբանական ուխտով մը, սակայն չկրնալով գտնել Սրբուհի մայրապետին օրինակին հետեւողներ, ուզեց ներքին կանոնազիր մը պատրաստել որբանոցին տեւականութեան համար ու հրաւիրելով Ստեփան փաշա Ասլան-

Սէլիմ Գ. (1789—1808) ի ժամանակ վեզիրութեան բարձրացած Չալար Հիւսէյին բաշայի շնորհազուրկ եղած միջոցին, իրեն նիւթական օժանդակութիւն մը ընելով բաշային երախտագիտութիւնը կը շահի, երբ Հիւսէյին բաշա կրկին պատիւի կ'արժանանայ՝ կը կանչէ Տաքէսը ու զինքը իր ստաբանը կը կարգէ. Տաքէս այդ միջոցին պատրաստուած էր հայրենիք գառնելու եւ պանդխտութեան մէջ կարօտցած իր ընտանիքը տեսնելու:

Բոշան տեղեակ այս պարագաներուն, զազտնապէս, հայամիրաներու այն ատենուան բնակավայր, Խասգիւղի մէջ, հիմահուան որբանոցին տեղը գտնուող տունը գնելով, Տաքէսի անուան արժանագրել կուտայ: Միեւնոյն ատեն ան նորէն Տաքէսէն զազտնի՝ անոր ընտանիքը գաւառէն բերել տալով նոյն տան մէջ կը բնակեցնէ:

Օր մըն ալ կը կանչէ Տաքէսը ու կ'ըսէ, «Բեզի կը վայլէ որ Խասգիւղ բնակիս, եկու երթանք քեզի համար բնակարան մը գտնենք, եւ կ'առաջնորդէ զինքը ճիշտ այն տունը՝ ուր արդէն կը բնակէր Տաքէսի ընտանիքը: Տաքէս տան մօտենալուն՝ ներսէն կ'սնանց ծայնքի կ'առնէ, եւ ուշադիր նախհրամի օրէնքներուն չուզէր բակէն ներս մտնել, բաշան սակայն կ'ստիպէ եւ մօտ կ'ըլլայ Տաքէսի զարմանքը եւ յուզումը, երբ իր իսկ կինը եւ զաւակները դէմը կ'ելլեն: Նոյն ատեն բաշան Տաքէսին կուտայ իր անուան արժանագրուած տան սեպհականութեան Թուղթը:

եանք, անոր յանձնեց կտակագիր—կանոնագրի մը պատրաստութիւնը, որպէս զի վաւերացուի Պատրիարքարանէ:

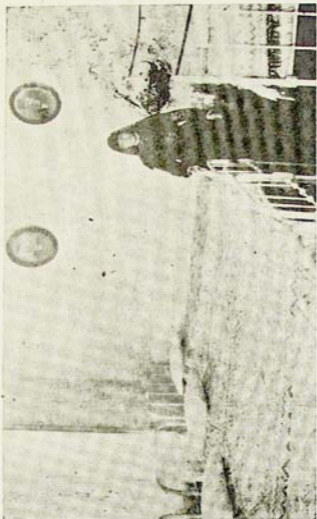
Արբուհի մայրապետ փոխադրուած էր արդէն նոր զնած շէնքին մէջ որ 1200 ոսկի արժած էր իրեն: Իր որբուհիներու թիւը հասած էր 23ի ու յաջողած էր այս շէնքը ամէն տեսակ տուրքերէ զերժ արձանագրել:

Սահման փաշա հեռատես ոգուով կանոնագիր մը պատրաստեց, որ պիտի բլլար ազագայ ուղեցոյցը հաստատութեան եւ Պատրիարքարանէ վաւերացնել տալէ յետոյ զրկեց էջմիածին ու ստացաւ հոգելոյս Դէորդ Դ. կաթողիկոսի օրհնութեան կանդակը որ կը հաստատէ կանոնագրին տրամադրութիւնները:

Թէ անձնապէս իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Ս. Հայրապետին եւ թէ սուսահայ բարեսէր անձնու ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար իր հաստատութեան վրայ, 1871ին Արբուհի մայրապետ ուղևորեցաւ Ս. էջմիածին եւ միւռնօրհնութեան ներկայ գտնուելէ վերջ, այցելեց Ռուսաստանի զանազան բազարները, ուր հանգանակութեամբ արդիւնաւորուեցան իր ջանքերը:

Յաջորդ տարին ալ հանգանակութեան համար ուղևորեցաւ Նիկոմիդիոյ վիճակը, ուր կը գտնուէր իբրև առաջնորդ Որբանոցի բարեկամ Ներսէս եպիսկոպոս Վարժապետեան: Վիճակայինները պատասխանեցին իր կօչին, ու շարունակեցին իրենց օգնութիւնները:

Յաջորդ տարին 1873 Որբանոցի սանուհիներու կողմէ գորգ մը մատուցուեցաւ Սուլթան Համիտ Բ.ի որ 300 ոսկի նուիրեց այդ հաստատութեան, ու

Պալատեան Որսանցի Երանգարանը

այս գումարով գնուեցաւ Միլիհտարի մէջ խանութ մը, երկու տարի յետոյ վերստին զիմում եղաւ կայսեր որ 50 սակի նուիրեց ու հրամայեց Սրբանոցի հացն ու միւր տալ իր անձնական զանձնն:

Քիչ յետոյ, Եգիպտացի բարեգործ իշխանու հի Զէյնէպ հանքմի շնորհիւ Սրբու հի Մայրապետ տիրացաւ, իր ձեռնդափայր Գարթալի մէջ պզտիկ ամառանոցի մը, ուր սովորութիւն բրած էր օգտութու թեան տանիլ իր սանու հիները:

Սրբու հի Մայրապետ տարիներով անձնութրութեամբ հետեւեցաւ իր հիմնած գործին, եւ պիտի շարունակէր ան աննկուն, եթէ Դիզիբական հարուածը, շարարախար չընկնէր զինրը:

Հիւանդութեան միջոցին մէկ կողմէ Արեւելք օրաթերթի մէջ բացուած հանգանակութեան սիւնակը եւ միւս կողմէ Տիկ. Տիւսափ բաշաի գլխաւորութեամբ, տիկիներու կատարած արդիւնաւոր հանգանակութիւնը մեծ սիրտանք եղաւ իրեն:

Տօրթ. Ստեփան փաշայի գլխաւորութեամբ բըժշկական մարմին մըն ալ կը շարունակէր իր դարմանները, բայց հիւանդութիւնը կը ծանրանար, բացի բժիշկներէն ենթական ալ իր վիճակին զիտակցութիւնը ունենալով, խնդրեց օրուան Պատրիարքէն Աշըքեան Սրբազանէ, որ Մատրան մը շինութեան հըրամանը առնէ իր մարմինը հոն ամբողջելու, մանաւանդ տեւականացնելու համար Հաստատութեան գոյութիւնը:

Սրբու հի Մայրապետ զգալով մօտալուտ մահը, իր հրաժեշտի խօսքերը գրել կուտայ, օրհնելով Ազգը, բոլոր նուիրատուները եւ իր սիրասուն հոգեւոր զա-

ւակները որոնք շրջապատած էին զինքը, Շատ յուզիչ էր տեսարանը. եւ արդէն իսկ որբացած փոքրիկներ, կրկին պիտի որբանային, ու արտասուածք որ աչքերով կը լսէին իրենց սիրեցնել մօր կտակը:

Հանգուցնելով Մայրապետին յուշարկաւորութիւնը մեծ շքով կատարուեցաւ 1889 Յուլիս 9, Կիրակի օր, Խասգիւղի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիին մէջ: Պատարագեց Օրմանեան Արքազան բնաբան ունենալով իր քարոզին, «Ահաւասիկ Տէր Տէր զօրութեանց բարձցէ յԻսրայելէ զայր հզօր եւ զկին զօրաւոր»: Ուրիշ դամբանախօսներ ալ բացատրեցին այն դերը զոր կատարեց Արքուհի Մայրապետ Որբախնամ զործին մէջ:

Հանգուցելոյն մարմինը ամփոփուեցաւ այն մատրան մէջ, որուն շինութեան հրամանը Պատրիարքարանի միջոցաւ առնուած ըլլալով, 5 օրուան մէջ մեծ փաթկոտութեամբ աւարտած էր:

Արքուհի Մայրապետի մարմինը թաղուած է Մատուռի դրան ծախակողմը եւ վրան դրուած է Տապանաքար մը:

Մանուկ Մայրապետ 1889—1902

Արբուհի Մայրապետի մահէն յետոյ Որբանոցին տնւականութեան գործը ապահովուած կը նկատուէր, Մայրապետը կանոնագրով մը սահմանած էր արդէն

ԵՐԱՆՈՒՇԻ ՄԱՅՐԱՊԵՏ
1889 — 1902

Որբանոցին ուղղութիւնը: Թէեւ կը պակսէր «որբասէր ընկերուհիներու» մարմինը. բայց Արբուհի Մայրապետ իր յաջորդու-

թեան համար նկատի առնելով Որբանոցի սանուհիներէն Երանուհի Մայրապետը, վարժեցուցած էր, իրեն հետ տանելով եւ իբր իր օգնականը ներկայացնելով շատերուն:

Տ. Խորէն Աշրբեան Պատրիարք յաջորդ կարգեց զայն կոնդակով մը. մայրապետի մահէն վեց օր վերջ՝ Երանուհի Մայրապետ Յովհաննէսեան, ընկի Ակիւտարցի. որբանոց ընդունուած էր իբրեւ որբ 1867 թուականին:

Նորընտիր մայրը, իր պաշտօնավարութեան սկիզբները ըլլայ հաստատութենէն ներս, ըլլայ հանրութեան մօտ, բաւական օգտակար գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ, սակայն վերջերը հետզհետէ իր անխորհուրդ գործելակերպը, պաշտօնին փափկութեան նկատմամբ ցոյց տուած անհոգութիւնը, պատճառ դարձան հաստատութեան ներքին կարգն ու սարքը խանգարելու, եւ հանրութեան մօտ վարկը խախտելու:

1891 Նոյ. 21ին, հաստատութեան տօնախմբութեան Ընծայման տօնին առթիւ, տեղի ունեցաւ Որբանոցի 25 ամեայ Յորելեանի հանդէսը, այդ առիթով հանգց. Գրիգոր Մարգարեան հրատարակած է Արբուհի Մայրապետի համառօտ կենսագրութիւնը:

որուն կցուած է նաև իր կտակագրին պատճէնը: Այս ամէնը պահ մը հանրութեան ուշադրութիւնը դարձուցին երբեմն այնքան սիրուած հաստատութեան «փրայ

Յորելեանէն եւ զրբերու վաճառումէն զոյացած զուսարը, պահ մը շունչ առնել տուաւ Մայրապետին, որ դրամի չզոյութեանէն հարկադրուած էր զրաւի դընել նոյն իսկ Մայրապետական Մատանին:

Իրրեւ դարման այս կացութեան, Օրմանեան Սրբազան 1893ին, խնամակալ կարգեց հանգուցեալ Ստեփան բաշա Ասլանեանը, մտալն հսկելու համար հաստատութեան գործերուն, բայց տարուան մը ապադրիւն երթեալէ վերջ, տեսնելով որ անգործադրելի կը մնան իր յանձնարարութիւնները դադարեցուց իր պաշտօնը:

Որքանոցը այս անորոշութեան մէջ կը թաւալէր երբ 1902ի Աշխարհամատրան տօնին օրը, հոգելոյս Օրմանեան Սրբազան Խասգիւղի Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելէ յետոյ, զնաց Որքանոց եւ Հաստատութեան անձուկ վիճակը նկատի առնելով, իրեն ընկերացող Պատրիարքարանի Դիւանապետ Բարթող Քելեան եւ կարապետ Խաչատուրեան իջնելու առաջարկեց օժանդակել Երանուհի Մայրապետի, իր մատնուած դժուարին կացութեան մէջ: Քէլեան եւ Խաչատուրեան՝ իրրեւ համակիր Սրբուհի Մայրապետի, սիրով ընդունեցին եղած առաջարկը:

Դիւանապետներու խնամակալութեան այս շրջանին, հետզհետէ օգնութիւններ եւ նպաստներ կը հասնէին, եւ Օրմանեան Սրբազան ամէն շաբթուէ Հաստատութեան ներքին ծախուց համար դրամ կը վճա-

րէր, բայց Երանուհի Մայրապետ գոհ չէր հակակշռի բնոյթ ունեցող այս ծեւ օժանդակութենէն:

Նշանակելի իրողութիւն մըն է որ 1896ի տխուր դէպքերուն, Որբանոցը իբրև զթութեան հարկ եւ «Պէրաթը» հաստատութիւն զերծ մնաց ուիէ խուժանային յարձակումէ, հոն ապաստանած էին 200ի չափ հասագիւղցիներ որոնք 8 օր Որբանոցին հիւրընկալութիւնը վայելեցին:

1902 Սեպտ. 3ին Երանուհի Մայրապետ յուզումի մը հետեւանքով կաթուածահար անկողին ինկաւ, ինչ որ անմիջապէս տեղեկագրուեցաւ ազգային Պատրիարքարան:

Գրիսին: Մայրապետ Փափազեան 1902—1919

Ազգ. իշխանութիւնը փափաքելով վերջ տալ այն անկերպարան վիճակին որ շեշտուած էր Երանուհի մայրապետի հիւանդութեան պատճառաւ . Օրմանետն

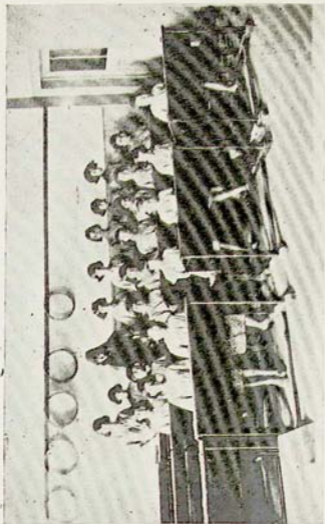
Պատրիարք, իրրեւ տե-
 ԲՐՈՒՏԻՆԷ ՄԱՅՐԱՊԵՏ ՓԱՓԱՅԵԱՆ ղակալ Մայր . Որբանոց
 1902 — 1919 հրաւիրեց Քրիստինէ
 Մայրապետ Փափազեա-

նը որ տասը տարիէ ի վեր կը մնար Ետի-գուլէի Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ հիւանդապահութեան պաշտօնով : Քրիստինէ Մայրապետ Փափազեան, 1848ին ծը- նտծ, Էտիրնեցի պատուաւոր ընտանիքի մը զաւակն էր : Քոյրը ծանօթ փաստաբան Ռուբէն էՖ. Փափազ- եանի, ան ալ ուխտեալ էր Սրբուհի Մայրապետի պէս, փոքր տարիքէն այս ուխտը կատարած էր երկար տարիներ անձնուիրաբար ուսուցչական պաշ- տօն վարելով Էտիրնէի ազգային վարժարանին մէջ :

Արդարեւ Օրմանեան Սրբազան իրրեւ հեռատես եւ խոհական միտք . կրցած էր ոչ միայն լաւագոյն ընտրութիւն մը ընել յանձին Քրիստինէ Մայրապետի այլ փութացած էր փրկել հաստատութիւնը ստոյգ անկումէ մը :

Քրիստինէ Մայրապետ որքան որ իր կոչումին արժանի, եւ լիովին ըմբռնած այս պատասխանատու գործին դժուարութիւնները, անշուշտ պիտի վարա- նէր թեթեւօրէն ընդունիլ վերէն եկած հրաւիրը՝ եթէ գործակից շունեմար իրեն երկու դեռահաս պարկեշ- տասուն քոյրեր, պատրաստ հետեւելու իր շաւղին :

Քէօսէեան քոյրերն էին անոնք, զաւակները Ա- րաբկիրցի պարկեշտ ընտանիքի մը, որոնք մանկու-

Կոնսերտի ժամանակ Սերյոժայի երգչուհիները

թենէ կոչուած էին սուրբ նպատակի մը՝ հակառակ իրենց մօր ցասումին եւ ազգականներու արգելքներուն, պատրաստակամութիւն կը յայտնէին նոյն իրենց ազգին եւ Սուրբ Եկեղեցւոյն։

Այս թուականին, անոնք արդէն ծանօթացած Քրիստինէ Մայրապետի, յայտնած էին իրենց զազալարներն ու նպատակները, խրախուսուած անկէ, որոշած էին միասին ուխտագնացութիւն մը կատարել զէպի Երուսաղէմ եւ անտի միասին Իզմիրի ազգային հիւանդանոցը անցնել, ուրկէ նախապէս հրաւիրուած էր Քրիստինէ Մայրապետ։

Բայց ինչպէս տեսանք Օրմանեան Սրբազանի այս հրաւէրը ծախողեցուց ժրագիրը Քրիստինէ Մայրապետի եւ երկու քոյրերու, որոնք այնքան սերտիւ եւ ուխտով կապուած էին իրարու։

Ուստի Քրիստինէ Մայրապետ պաշտօնի կոչուելէն (5 Սեպտ. 1902ին) վերջ խնդրեց հոգելոյս Օրմանեան Սրբազանէ որ իրեն գործակից տրուին Քէօսէեան քոյրերը, Աղաւնի եւ Մարիամ ինչ որ սիրով ընդունուեցաւ։

Քրիստինէ Մայրապետ բարի եւ խաղաղասէր հոգի, բայց պէտք ունէր աշխատող ձեռքերու հաստատութեան վերականգման գործը զլուխ հանելու համար։

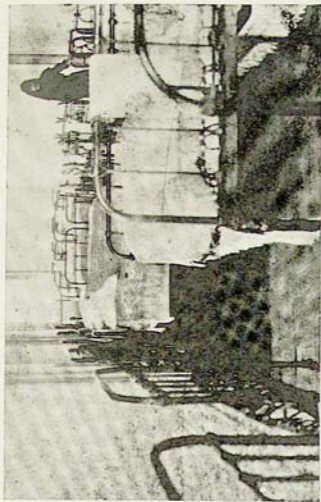
Ուստի Օրմանեան Սրբազանի հրամանաւ, Քրիստինէ Մայրապետ չուշացաւ պաշտօնագրով մը

Որբանոց հրաւիրել Քլօսէեան Քոյրերը իրրեւ ուխտեալ (9 Հօկտ. 1902ին) :

Եւ այս նրերը, որոնք մէկ քանի ամիս առաջ զրեթէ գոյութիւնն իսկ չէին գիտեր Գալիեանն Որբանոցին, այնպէս կապուեցան անոր, որ զրեթէ նոյնացան որբանոցին հետ եւ իւրացուցին հիմնադրին ոգին ու կազմուեցաւ Արրուհի Մայրապետին երազած «Որբասէր Քոյրերը», այս անգամ, Արրուհի Մայրապետին հիմնած Որբանոցին, նիւթական քայքայումը, կարծես պատճառ եղաւ անոր բարոյական հիմնարկութեան եւ Գալիեանն Ուխտի Քոյրերուն սկզբնաւորութեան:

Պատրիարքարանի երկու դիւանապետները, հանգուցեալ Բ. Թէլեան եւ Կ. Խաչատուրեան, հաստատութեան վարչական գործը չէին կրնար տանիլ ընդ երկար Ուստի, Օրմանեան Սրբազանի կարգադրութեամբ կազմուեցաւ Տիկնանց Խնամակալութիւն մը որուն գլուխը գրուեցան Տիկնայր՝ Արրուհի եւ Վասիլուհի Գարակէօզեան, Իսկուհի Փափագեան, Լիլիզ Տէր-Յարութիւնեան, գործակից ունենալով Տիար Բարթող Թէլեանը եւ անմիջապէս ստանձնեցին իրենց յանձնուած պաշտօնը :

1902 Դեկտ. 9ին, Օրմանեան Սրբազան Կոնդակով մը հաստատեց Քրիստինէ Մայրապետի պաշտօնը, իրրեւ վերատեսուչ Մայր Որբանոցի, որ իր կարգին

Գալստիան Օրբանոյի ննջարանը

ուխտեց առաջի Աստուծոյ եւ ի ներկայութեան խոսն բազմութեան, «կալ եւ մնալ հաստատրիմ ազգին եւ ճշմարիտ Մայր որրոց»։ Օրմանեան Արքազան, նոյն օր յատուկ կոնդակով մը հաստատեց նաև Տիկնանց Խնամակալութիւնը, որոնց յանձն հաստատութեան վերանորոգման գործը։

Արքանոցը այս ձեռով կազմ մը չէր ունեցած, որովհետև Արքուհի մայրապետ իր գործին հիմնադիրն ու վարիչն էր. բայց ունեցած էր միշտ խորհրդատուներ, ինչպէս Գէորգ Ա. րհնյ. Արծրունի, Տիկնեան Էսսեան, Տիկ. Արքուհի Տիստափ բաշա, Ստեփան բաշա Ասլանեան, որոնց ծայրը խորհրդակցական հանգամանք ունէր միայն։

Նորրևաթի Խնամակալութիւնը մեծ եռանդով գործի լծուած նախ ձեռնարկեց հանգանակութեան որ արդիւնաւորուեցաւ մեծապէս՝ իրենց վայելած բարձր վարկին շնորհիւ։

Անուրանալի է որ այս ձեռնարկը Արքանոցին նիւթականը ապահովելէ զատ, բարձրացուց Հաստատութեան եւ անոր հետ նոյնացած «Մայրապետ»ին վարկը։

Օրմանեան Ս. ու իր խորհրդականները, Արքուհի Մայրապետի գործին այս անկումին առջեւ, կրնային թոշակաւոր Տնօրէն մը գտնել, հողաբարձութիւն մը կազմել, եւ թողալ որ Արքանոցը սեւէ ազգային հաստատութեան մը կեանքը ապրի, սակայն այսպէս չբրին, անոնք քանացին յարգել Արքուհի Մայրապետին կտակը, այսինքն, «Մասնաւորապէս սոյն կտակաւ կամիմ եւ խնդրեմ որ ... Արքանոցս երբէք ուրիշ

ուելէ հայ ազգային հաստատութեան հետ չմիացուի, այլ միջոտ անկախ մնայ եւ ինքնուրոյն կառավարուի հաստատեալ կանոնաց համեմատ: Որքանոցի վարչութիւնը միշտ որբատէր ընկերուհեաց ձեռքը մնայ եւ Մայր որբոց միջոտ անոնց մէջէն ընտրուի:»

Այսպէս գրած էր հիմնադիրը, եւ իրաւ ալ Օրմանեան Սրբազան բաղդը ունեցաւ նիւթականէն առաջ քարոյական ու ժեր գտնել Որքանոցին համար:

Հաստատութիւնը կառավարական նպատէն գատ ունէր Երանուհի Մայրապետի կեանքի ապահովագինը եղող 500 անգլ. սկիի գումարը:

1903ին հանգուցեալ Յովհաննէս Պառաւեան, Խնամակալութեան եւ Մօր կարգադրութեամբ, Երանուհի մայրապետի ապտհովագրութեան դրամը, 500 անգլ. սկիի պատճառք հաշուեյարդարութեամբ մը ամբողջովին յատկացուց 30ի մօտ պահանջատէրերու, 1000 սկիիէ աւելի պահանջքին դէմ բաժնելով:

Որքանոցը իր այս ծանր բեռէն թեթեւնալէ ետք, Խնամակալութեան առաջին գործը եղաւ, կոչում ընել ազգին բարեսիրական զգացումներուն, առանձին հանգանակութեամբ մը, որուն գոհացուցիչ արդիւնքով առօրեայ մատակարարութիւնը կատարուելէ եւ որբերու սեռւղը կանոնաւորելէ գատ, պէտք տեսնուեցաւ շէնքին նորոգութեան որ ստիպողական դարձած էր այլեւս:

1904ին ձեռնարկուեցաւ որքանոցի շէնքին նորոգութեան: Ճարտարապետ Տիար Ստեփան Համամեան, անձնուիրաբար՝ խորհրդակից ունենալով Տեառք Եղիա Շահպազ եւ Եղուարդ Գարակէօզեան, հանգանակուած 1200 սկիի գումարով գրեթէ բնակելի

Երևանի Բարձրագույն դպրոցի ուսուցիչները

դարձուց այս հնօրեայ շէնքը եւ յարկ մըն ալ աւելցուց :

Նոյն տարին (24 Նոյ. 1904ին) յատուկ հանդիսութեամբ հաստատութիւնը տօնեց իր հիմնադրութեան 38րդ տարեդարձը եւ վերանորոգեայ շէնքին բազման հանդէսը . նախագահութեամբ Օրմանեան Սրբ. Պատրիարքի :

Նոյն օրը պատարագիչ Սրբազանը . Մայր Մաշտոցէն , յատուկ օրհնութեամբ մը . մայրապետական սրեմ եւ քող տուաւ ընծայացու Ազաւնի եւ Մարիամ Քէօսէեան Քոյրերու . որոնք երկու տարիէ ի վեր , իբրև ուխտեալ , արդէն կը ծառայէին Որբանոցին մէջ :

Ակնհերեւ է որ , Օրմանեան Սրբազան ալ . Շահնագարեանի , Վարժապետեանի եւ Ստեփան քաշա Ասլանեանի եւ ուրիշներու նման կը խօսրհէր որ որբանոցին նման հաստատութեան մը համար . խիստ օգտակար էր ուխտեալ Քոյրերու մարմնի մը գոյութիւնը . Այս օրինակ միաբանութիւններ , հիմնուած զուտ մարդասիրական սկզբունքներու վրայ , կրնան շատ բարեբար եւ ազնուացնող դեր կատարել իրենց շուրջը . Մեր մէջ առաւելագէս այսպիսի հաստատութիւն մը , հեռու մոլեռանդ հակամիտութենէ զերազանցօրէն ընդունակ պիտի կրնար դառնալ ծառայելու իր բարձր կոչումին :

Հաստատութեան կրթական վիճակն ալ առարկայ եղաւ Խնամակալութեան ուշադրութեան . Այս հաստատութեան մէջ որբուհիները ձեռագործէ եւ ձեւագիտութենէ զատ պիտի լրացնէին նախակրթարանի մը յատուկ ծրագիրը :

ՈՐԲԱՆՈՅԻ ԿՐԹ . ԼԻՃԱԿԸ

Ռէզոլուս Թագէտսեան, որ հիմնարկութենէն ի վեր ձեռնհասօրէն կը վարէր ուսուցչական պաշտօնը, ազգային դաստիարակութիւն ապաւ համար փութն եւ կարող ուսուցիչ մըն էր: Մօտէն զխաակ էր հասել որրանոցին ներքին վիճակին:

Ի սկզբան հաստատութեան մէջ կային 27 որբուհիներ իսկ այժմ որբուհեաց թիւը 50—55ի յանգած բլլալով, իրեն օգնական տրուեցաւ Տիար Հմայեակ Շիշմանեան որ ուսումնապետին մահէն յետոյ 1908ին յաջորդ կարգուեցաւ եւ շարունակեց իր պաշտօնը մինչև իր մահը՝ 1926 զնահատակի նուիրումով:

Որբանոցի չափահաս սանուհիներէն, քոյր Նէվրիկ Բասմանեան որ հաստատութեան մէջ դաստիարակուած շնորհալի աղջիկ մըն էր, պզտիկ տարիքէն իր մէջ Մայրապետական կոչում զգալով, ուխտած էր նուիրուիլ որբանոցին եւ օգտակար ըլլալ իր նմաններուն:

Ուստի 1906 Յնվ. 17ին զրկուեցաւ Ազգ. Հիւանդանոց, ուր հիւանդապահութեան դասընթացքին գործնականապէս հետեւելէ եւ իւրացնել վերջ, այդ ճիւղին վկայականը ստանալով դարձաւ որբանոց իր կարողութիւնը ի սպաս դնելու յօգուտ իր պատկանած հաստատութեան:

Քոյր Նէվրիկ Բասմանեան

Որբանոցի Խնամակալութիւնը եւ վարչութիւնը նկատի ունենալով իր բարւոք ծառայութիւնը, խնդրեցին Ս. Պատրիարքէ որ հաճի իր փափաքին գոհացում տալ:

1906 Նոյ. 24ի հաստատութեան հիմնարկութեան 40րդ տարեդարձին առթիւ, Որբանոցի մատրան մէջ, Օրմանեան Սրբազան յատուկ օրհնութեամբ մայրապետական քոչ տուաւ Քոյր Նէվրիկ Բասմանեանի:

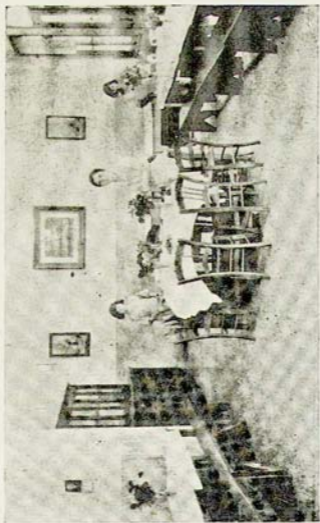
1906ին Որբանոցը բարգաւան վիճակ մը առած էր: Քրիստինէ Մայրապետ վատահ իր օժանդակ Քոյրերուն վարչական կարողութեան վրայ, մեկնեցաւ Երուսաղէմ ու խափ ու իր երկամսեայ բացակայութիւնը զգալի յարցաւ որբանոցին մէջ:

1908ին Սահմանադրութեան հաշակումէն յետոյ Որբանոցին պիտանէն ցնցում մը ունեցաւ:

Կայսերական անձնական գանձէն տրուած հացի եւ մօխ նպաստը, որ եկամտաին քառորդը կը կազմէր, յանկարծ դադրեցաւ: Երեք տարի յետոյ միայն, կատարուած դիմումներու վրայ, կառավարութիւնը որբանոցին յատկացուց 1500 դրշ.ի նպաստ մը, որը նոյնպէս դադրեցաւ 1922ին:

1908ին Մայր Քրիստինէ ընկերակցութեամբ Քոյր Մարիամի ուխտագնացութիւն մը կատարեց զէպի Արմաշ, Խաչվերացի տօնին առթիւ: Հոն բախտն ունեցան հանդիպելու հոգևոյս Ստեփաննոս Աբբ. Յովակիմեանի, որ զիրենք առաջնորդեց զէպի Ատարագար, ուր 15 օրի շափ հիւր պահեց, այդ առթիւ պատեհութիւն ընծայեց անոնց տեղւոյն ազգայիններէն հանգանակութիւն մը կատարելու արդիւնաւոր կերպով, տեղւոյն Հայ ժողովուրդին առատածնունդութեամբ: Գուառի հայութենէն, Պանտրմա, Պալքէտի, Պրուսա, Աւլովայի բարեսէր հասարակութիւնը եւս քանիցս արդիւնաւորած է Քոյր Աղաւնիի հանգանակութիւնը:

1910ին Քրիստինէ Մայրապետ ուղեւորուեցաւ

Գլխավոր Ուրանոյի Սեպարատոր

զէպի Եգիպտոս, ուր տեղւոյն ժողովուրդը նպաստեց հաստատութեան 400 թրք. սակի գումարով և քաշալիքեց զինքը իր ստանձնած այդ գործին մէջ:

1913ին, որբանոցը մտերմիկ շրջանակի մէջ տօնեց Քրիստինէ Մօր և խնամակալութեան տասնամեակը, Վեհափառ Կաթողիկոսը այս առթիւ, օրհնութեան կոնգակներ ուղղեց

Գ Ն Ա Շ Ա Տ Ա Ն Ք
ՄՕՐ ԵՒ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

թիւրքի զատ զատ և գումար մըն ալ նուիրեց որբանոցին: Այս առթիւ իր-

բն զնահատութիւն իր տասնամեայ բարւոք պաշտօնավարութեան Խնամակալութիւնը զեղեցիկ սակի խաչ մը նուիրեց Քրիստինէ Մայրապետի:

Այս տասը տարիներու ընթացքին հաստատութիւնը 50—55 որբ պատսպարելով հանդերձ, կրցած է զրեթէ ամէն տարի իր մատակարարութենէն բան մը աւելցնել և պատերազմի նախօրեակին 2500 սակիի մօտ պահեստի գումար մը ունէր արդէն: Այս գումարէն զատ Խնամակալութիւնը գանձած էր 1000 սակի, որբանոցին կից ուսումնարանի մը շինութեան համար: Այս գումարը նուիրած էին հանգց. Գրիգոր Ներսէսեանի աղջիկները, Տիկնայր Ճանրմեան, Բոթորօթի, Պաղտատիան և Բէիզեան: Նոյն նպատակին համար Տիար Մերուժան Բարազամեան ալ նուիրեց 1000 թրք. սակի:

Որբանոցին կից, կրթարան մը շինելու ծրագիրը որ կարևոր պէտքի մը գոհացում պիտի տար, իրագործուելու մօտ էր՝ Որբանոցին կից 2500 քառ. մէթր տարածութիւն ունեցող հող մը, որ Երամեան գեր-

դաստանին կը պատկանէր, Արրահամ փաշայի կարգադրութիւնով, փոխանծուեցաւ որբանոցի անուանաւորայական անուններու վրայ կալուած կարենալ արծանագրելու օրէնքը դեռ նոր հրատարակուած էր, եւ որբանոցը ազգային հաստատութիւններու կարգին տաջիկներէն եղաւ օգտուող նոր օրէնքէն.

1914ին, ծագած մեծ պատերազմին հետեւանքով վեր ի վայր շրջեցաւ Խնամակալութեան ծրագիրը, Այդ օրերուն, նոյն իսկ դրամ ի ծեօին կեանքի անհրա-

ՊԱՏԵՐԱՅԱՒ ԵՐՁԱՆԸ
 ժեշտ պիտոյքները գնելու դժուարութիւն ունեցողները, կըրնան հասկնալ հաստատ եկա-

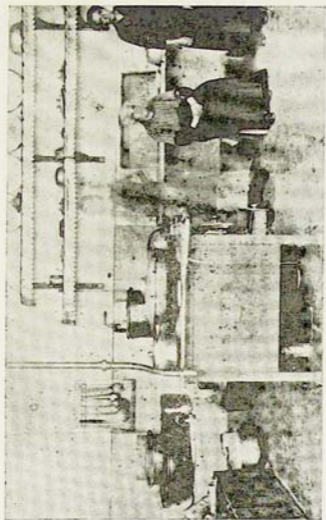
մուտէ զուրկ այսպիսի հաստատութեան գլուխ զըտուողներուն կրած դժուարութիւնները, Այդ շրջանը հայ հասարակութեան տագնապի օրերն էին, եւ բոլորովին ցամբեցուցին Որբանոցի հասոյթի գլխաւոր աղբիւրը եղող նուիրատուութիւնները, Որբանոցի մատակարարութեան գործը կրնար խանգարուիլ եթէ ամէն կարելի խնայողութեան չի դիմուէր:

Պոլսոյ մէջ պարէնի նուազութիւնը զգալի էր եւ վարժարանի պահեստի դրամէն մաս մը ծախսուած, Երախտագիտութեան արժանի է Պոլսոյ պարենաւորման վարչութեան բարեացակամութիւնը, որ հացէն սկսելով նպարեղէն, շաքար եւ այլն սկսաւ տալ իրրեւ բարեգործական հաստատութիւն, Տիրող դժուարին կացութիւնը եւ միւս կողմէ հաստատութեան վերատեսուչ մօր լուրջ հիւանդութիւնը, նոր դժուարութիւններ կը յարուցանէին որբանոցին շուրջ, Հակառակ ատոր, անուրանալի է որ տագնապի այս շրջ-

ջանին որբանոցի վարիչ բոյրերը, գլխաւորաբար իր փոխանորդը Ալաւնի Մայրապետ՝ անգնահատելի յատկութիւններ ի յայտ բերին ու կրցան բացառիկ ջանքերով միջոցներ ստեղծել ու այդ միջոցներուն շուսադոյն գործածութիւնը ապահովելով, մօր տկարութիւնը անզգայի դարձնել և հաստատութեան վարկը բարձր պահել:

Ամերիկեան Պօրտ Ընկերութիւնը, ինչպէս ուրիշ թաղերու, Խասգիւղի մէջ ալ ամէնազգի չքաւորներու ի նպաստ ծրի խոհանոց մը կազմակերպեց և առաջին օրէն իսկ այդ մարդասիրական գործին հոգը վստահուեցաւ Գայի. Բոյրերուն, Երկու տարուան ընթացքին, Արբանոցի խոհանոցէն շուրջ 700 հոգիի, 137 անգամ, 100,000 բաժին կերակուր տրուեցաւ ազրատներուն: Խղմատօրէն կատարուած այս գործին համար Մ. Բիթ յատուկ գնահատական մը ուղղած է Մօր և Բոյրերուն: Յիշատակութեան արժանի է նաև Պայզլ Հասոգի արկղակալ Տիար Զարար Փափազեանի բարոյական անփոխարինելի աջակցութիւնը: Այսպէս ի նշան երախտագիտութեան, Բոյր Մարիամ Քէօսէեան պատրաստեց Մ. Բիթի Մեծադիր իւղաներկ դիմանկարը ու նուիրուեցաւ իրեն 1918ի Քրիսմասին:

Պատերազմին յաջորդող տարիներուն տարագրութեան բեկորներուն Պոլիս դարձր, որբանոցին համար գործունէութեան նոր շրջան մը
 ԶԱՆՈՒՄԱՐԻ ԵՐԶԱՆԸ կը բանար: Պատերազմի նախընթաց տարին իսկ Ետիզուլէի
 Տիւանդանոցէն Օրթագիւղ փոխադրուած, որբանո-

Գործարանի սրահը

ցէն գատ, Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունեցող միակ ազգկանց որբանոցը՝ Դալիբանանը, հաւատարիմ իր աւանդութեան, լայնօրէն բացաւ իր զթութեան զրուները որբերու առջև ու ամէնէն առաջ եւ շուտով լիցուեցաւ նոր սանուհիներով, Որոնց թիւը 55 — 90 բարձրացաւ, թիւ մը որ բաղդատելով շէնքին տարողութեան խնդում կը նշանակէր, Անձնուէր Մօր եւ Քոյրերու հակողութեամբ բարոյական այս մթնոլորտին մէջ, անոնք վայելեցին անսահման գուրգուրանք, մըխիթարութիւն եւ մայրական խնամք:

Հաստատութեան նիւթականը հոգալու համար, բացի հայ հասարակութեան առատածնունդութենէն, ամերիկեան Նպաստամատոյցի օժանդակութիւնն ալ հասաւ, ազգային էնամտտարական խողովակէն անցնելով եւ նոր կեանք եւ բարօրութիւն բերաւ որբանոցին:

Իր որբերը Յունաստան փոխադրելէ յետոյ ալ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը, զնահատելով Դալիբանան Որբանոցի գործը, հաստատութեան յատկացուց ամսական 250 լիրայի նպաստ մը՝ որ կանոնաորապէս վճարուեցաւ մինչև 1930:

1918ին Տեսաընդառաջի տօնին առթիւ, Կաթողիկոսական եւ Պատրք. Փոխանորդ Ճէվահիրեան Դարբիէլ Արքեպսկ. զնահատելով եւ քաջալերելով Դալիբանան Քոյրերու կատարած գործը, օժնց որբանոցին աղօթարանը, արտօնելով որ հոն պատարագ մատուցուի եւ միեւնոյն օրը տուաւ Դպրութեան եւ ուրարակրութեան աստիճանները, Մայր Քրիստինէի, Աղաւնի, Մարիամ եւ Նէվրիկ Քոյրերու իրաքանչիւրին յատուկ

կոնդակով, Այս առթիւ ձէվահիրճեան Սրբազան տուաւ նաեւ խաչ կրելու արտօնութիւն(*) :

Այս թուականին, հաստատութիւնս կրկնակի զըժ-բաղդութիւնը կունենայ, յաջորդաբար կորսնցնելով խնամակալութեան յարգելի անդամներէն Տիկ. Իսկուհի Փափազեան եւ Տիկ. Էլիզ Տէր Յարութիւնեանը որոնց երկուքն ալ առաջին օրէն իսկ լծուած ըլլալով այս մարդասիրական գործին, շարունակեցին մինչեւ իրենց մահը :

Որբանոցիս համակիր. Տիկ. Պիստոս ձէվահիր-ճեանի մահուամբ որբանոցս տէր դարձաւ, Պալաթու մէջ ունեցած տանը, որուն խարխուլ վիճակին պատճառաւ, նոյն տարին ծախուելով, գումարը 550 ոսկի, ստիպուեցաւ գործածել պիտոճէն հաւասակըշ-ուելու պէտքին :

(*) ձէվահիրճեան Սրբազան՝ կը թօւի ներշնչուած ըլլալ Թիֆլիսի եւ Նոր Զուգայի մէջ գոյութիւն ունեցող հայ կուսա-նոցներէն :

Անոնք երկուք տարիներէ ի վեր հաստատուած, հայ ազ-ջիկներու եւ այրի կիներու համար տեսակ մը maison de re-raitet, ուր ընդունուելու համար իւրաքանչիւր Միաբանուհի 5000 րուպլի պէտք է տանէր իր հետ եւ ուխտէր այլեւս կուսա-նոցէն դուրս չելլել եւ չամուսնանալ :

Անոնք ալ ունին իրենց հաստատութեան մէջ եկեղեցի մը, որուն սգասաւորելու արտօնուած են իրենց սարկաւազութեան աստիճանով :

Պատերազմէն առաջ մօտաւորապէս 50 կիներ կապրէին հո՛ն, այդ հաստատութիւնը սակայն ոսւէ բարձրորձական եպա-տակի չի ծառայիր :

17 տարուան խզճամիտ եւ արդիւնաւոր պաշտօնազարութիւնէ մը վերջ, Բրիտանիոնէ մայրապետ, հանգիստ սրտով փակեց իր աչքերը առ յաւիտ 1919

Յուլիս 26ին՝ երկարատեւ

ՄԱՀ ՔՐԻՍՏԻՆԷ ՄԱՅՐԱՊԵՏԻ հիւանդութիւնէ մը վերջ, 4
օր յետոյ Սրբանոցի մատ-

րան մէջ կատարուեցաւ մեծահանդէս յուղարկաւորութիւն, նախազահուիթեամբ Սրբազան Պատրիարքի, որ իր դամբանականին մէջ պատկերացուց հանգուցելոյն կեանքը, գործերը, իր անձնուիրութիւնը, հաւատքը եւ պարկեշտութիւնը որ ամբողջ ազգէն զնահատուած եւ հաստատութեան բարձրացման առիթ նշած էր: Իր եւ իր ուխտակից Բոյրերու փափարին համաձայն մարմինը ամփոփուեցաւ Սրբանոցի պարտէզին մէջ:

Քաղման արարողութիւնէն եւ հոգեճաշէն վերջ, Սրբազան Պատրիարք հօր, եւ ներկայ ազգային իշխանութեան միաձայն որոշմամբ, Սրբանոցին Մայրութեան պաշտօնին կոչեցին, հանգուցելոյն փոխանորդը Ալաւնի Մայրապետ Քէօսէեան, որ արդէն Մայր Բրիտանիոնէի պաշտօնի կոչուած օրէն ի վեր, անոր զլխաւոր աջակիցն ու խորհրդակալն էր:

Ապա Սրբազան Պատրիարքը, մասնաւոր արարողութեամբ, նորընտիր մօր ուսին ուրաքը զնելով անոր յանձնեց Մայրական Խաչն ու Մատանին, որմէ ետք եկեղեցական դասը նրզնց բանձինք նուիրնալք խուսանաց շարականը:

ՄԱՅՐ ԱՂԱԻՆԻ ՊԷՍԷՆԱՆ

1919 Օգոստոս 4ին հաստատութեան Մատրան մէջ կատարուեցաւ հանգց. Քրիստինէ Մայրապետի մահուան բառասունփի լրման Պատարագը. ի ներկայութեան խունն բազմութեան:

Պատարագէն վերջ
 ՄԱՅՐ ԱՂԱՆԻ Կ. ԲԷՕՒՆԵԱՆ կարդացուեցաւ պատ-
 րիարքական կոնդակը.
 որով կը հաստատուէր Ազաւնի Մայրապետ Քէօսէեանի
 Մայրութեան պաշտօնը: Այնուհետեւ նորրեւիբ Մայ-
 րը, իր կարգին հանդիսաւորապէս կատարեց իր ուխտն
 ու երդումը:

26 Նոյ. 1919, հաստատութեան 53րդ տարեգարծին առթիւ. Որբանոցի սանուհիներէն Օր. Արուսեակ Խ. Մխիթարեան, որ իբրեւ ընծայացու կաշխատակցէր, իր ջերմ եւ տեւական փափաքին եւ ներքին վարչութեան ղեմումին վրայ, մայրապետական քող եւ օրհնութիւն ստացաւ Արբազան Պատրիարքէն:

Բրիտինէ Մայրապետի մահէն վերջ, ուրախալի է տեսնել հաստատութեան շուրջ թարմ ուժերու բուրբութիւնը:

Քոյր Արուսեակ Մխիթարեան

Այս թուականին, Տիկ. Արուսեակ Փափազեանի կտակին համաձայն, Որբանոցը տէր դարձաւ իր մահէն վերջ Դատր զիւլի մէջ ունեցած կալուածներէն դեղարանի մը:

Հաստատութեան պատմութեան եւ անոր վերածնունդի գործին հետ կապուած է նաեւ անունը

Տիար Արամ Գարակէօզ-
ՏԱՐ ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ հանի, որդի Տիկ. Վասի-
լուհի Գարակէօզեանի, ո-
րուն նաանդուն աջակիցը եղաւ առաջին օրէն իսկ,
անկեղծ նուիրումով:

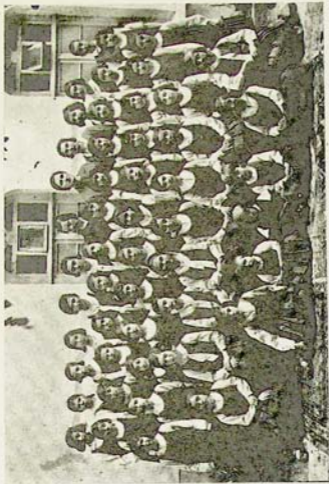
Արդարեւ, Տիար Արամ Գարակէօզեան ոչ միայն
աջակից այլ եւ հեղինակ ու առաջնորդ եղաւ այս
հաստատութեան մէջ կատարուած բոլոր բարեկար-
գական եւ վերաշինութեան ձեռնարկներուն:

Որքուհեաց թիւին անհամեմատ յաւելումով, շէն-
քին անբաւականութիւնը եւ անհրաժեշտ նորոգու-
թեան մը պէտքը հետզհետէ զգալի դառնալով, հար-
կադրեց խնամակալութիւնը եւ
ՈՐԱՆՈՅԻ ԵՆՆՈՆ ԵՆԵՐԻՆ վարչութիւնը, անմիջա-
կան նորոգութեան մը ձեռնար-
կել, ինչ ինչ յաւելումներով:

Այս մեծածախս ձեռնարկին յաջողութիւնը ապա-
հովելու համար որոշուեցաւ շինութեան նիւնտ մը
բանալ, գրքոյկի մը հրատարակութեամբ (1919ին) որ
կոչ մըն էր հայ հասարակութեան եւ որուն յաջողու-
թիւնը պսակուեցաւ Տիար Արամ Գարակէօզեանի ան-
խոնջ ջանքերով:

Իրրեւ արդիւնը հանգանակութեան, զոյացաւ
16,000 թրք. լիրայի գումար մը որ ամբողջութեամբ
յատկացուեցաւ շինութեան ծախսերուն 1923ին:

Ասի նուիրատուութեան գումարին մէջ, կարեւ

Պայտական Որսբանդի Ա, Բ և Գ զամբարաններու անակետանիները

ւոր բաժին մը ունեցան Ա եւ Մ. Գարակէօզեան եղ-
բարր :

Տիար Արամ Գարակէօզեան այս կարևոր գործին
զլուխը անցած , կոչ բրաւ նարտարապետ Տիար Սի-
մոն Մելլրոնեանի եւ սրբանոցի ըստնկամ Տիար Սաւ-
փան Թէլլիեանի , որոնք սիրով ընդ տառջ զացին
Տիար Գարակէօզեանի առաջարկին : Առաջինը իր ար-
հեստը , երկրորդը իր հսկողութիւնը ի սպաս դնելով ,
երրորդութիւն մը կազմած Տիար Գարակէօզեանի
հետ , յաջողութեամբ զլուխ հանեցին այս զժուարին
գործը :

Որբանոցիս համակիրներէն Տիար Օհան Տէր Սսկի ,
իւր հողելոյս հօր Տէր Սսկի բճշ .ի կտակին համա-
ծայն գումար մը յանձնեց որբանոցի վարչութեան
որ ամբողջութեամբ յատկացուց 5 մահճակալով
հիւանդարանի եւ փոքր զեղարանի մը շինութեան :

Շէնքին նորոգութեան մէջ նուիրատութեան կա-
րևութիւն մը ունեցած է Տիար Մասէն Մասէ հեան
ինչ որ արժանի է յիշատակութեան :

Նորոգութեան մասնակցեցաւ նաև Միլանօլն ,
Տիար Տիգրան Պօղոսեան , հազար թրքական ոսկիի
գումարով մը , զոր նուիրեց իր հանգուցեալ ծնողաց
եւ ողբացեալ եղբօրը Արշաիւր Պօղոսեանի յիշատա-
կին :

Հիմնական նորոգութենէ մը զատ , բարաշէն յա-
ւելումներով ընդարձակուած շէնքը , արդիական որ-
բանոց . ուսումնարանի մը ամէն յարմարութիւն ստա-
ցաւ : Այն տարին Տիար Սիմոն Գայսէրլեան զեղեցիկ
զաղափարը ունեցաւ , այս վերանորոգեալ շէնքը ելնկ-
տրական լոյսով օժտելու : Շէնքին նորոգութեան հետ ,

ընդարձակուելով նորոգուեցաւ նաեւ հաստատութեան Մատուռը, Քէօսէեան Քոյրերու անձնական միջոցներով, ի յիշատակ իրենց ծնողաց:

Շէնքին նորոգութեան աւարտումէն անմիջապէս վերջ, կատարուեցաւ հաստատութեան 59րդ տարեդարձը եւ բացման հանդէսը նախագահութեամբ Պատր. Տեղապահ Գէորգ Արքեպսկ. Ասլանեանի:

Այս առիթով, Տեղապահ Արքազանը յատուկ օրհ. նութեամբ, Մայրապետական վերարկու եւ քող առւաւ, որբանոցին շրջանաւարտ սանուհիներէն Թերգանցի Օր. Չարմուհի

Տէր Եղիսէեանի որ երկու տարիէ ի վեր մեծ եռանդով կը պաշտօնավարէր իրրեւ ուխտ ևալ Քոյր:

Արդիւնքէն դատելով, Գալֆեան Արքանոցին շուրջ, հնազանդ Մայրապետական միութեան մը կազմութիւնը պէտք է խոստովանիլ Քոյր Չարմուհի Տէր Եղիսէեան որ լաւագոյն արդիւնք տուած է:

Աղանի Մայրապետ Քէօսէեան, եւ իր ժիր օրինակին հետեւող շորս քոյրերը, այսօր գործնականապէս կը վարեն այս հաստատութիւնը, մասնաւորաբար Արքուհի Մայրապետի կտակին տրամադրութեան համաձայն, անոնց վստահուած ըլլալով որբանոցին

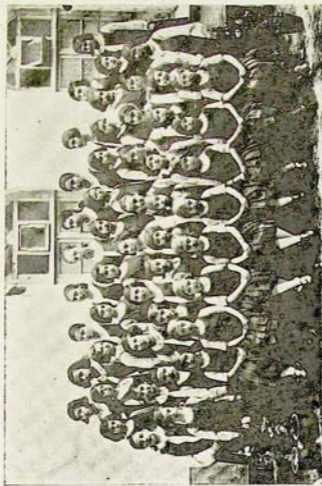
գոյրերու պահպանութեան եւ հսկողութեան գործը :
 Նոյն օրուան հանդէսին առթիւ, որբանոցի հա-
 մակիրներէն, Տիկ. Ս. Գալսէրլեան իր մասնակի նը-
 ւէրներէն զատ, տարեկան 250 ռսկի յատկացում մը
 բրաւ իր որբացեալ եղբօր. Յարութիւն Յակոբեանի
 յիշատակին :

Վեհափառ Հայրապետը հոգելոյս Գլորգ եւ
 Կաթողիկոս 1923 Դեկտ. 27 թուակիր հայրապե-
 տական կոնդակով մը, յանդախալ կրելու արտօնու-
 թիւն շնորհեց հաս-
 շԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԷԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ տատութեան վերա-
 տեսուչ Մօր Ազատի
 Մայրապետ Քլօսէեանի, ի վարձ բարուր եւ արդիւ-
 նաւոր գործունէութեան, ազգային Կրօնական իշխա-
 նութեան գիմումին համաձայն :

1924ին, Հանրապետական Կառավարութեան նոր
 օրէնքներուն համաձայն հաստատութիւնը իրրեւ որ-
 բանոց նախակրթարան վաւերացուեցաւ Գալմեան
 Ախտի Գոյրերու անունին տրուած արտօնագրով
 մը. եւ իրրեւ հիմնադիր նանչցուեցաւ հաստատու-
 թեան Մայրը եւ իրրեւ զպրոցի բամբի տնօրէն Տիար
 Հմայեակ Աղուրլեանը :

Այդ թուականին Տիկ. Մէրեւմ Գ. Թօրադեան,
 Բերա, Ռուս փողոց, իր բնակած սեպհական տունը
 որբանոցին նուիրեց :

Որբանոցին յիանամեակը, պատերազմի շրջանին
 զուգահիշակով չի կրցաւ կատարուիլ, ուստի 1926
 Սեպտ. 10ին, վայելուչ հանգիստութեամբ, տօնուե-

Football Team, 1911

ցաւ վաթսուներեակէր Ընտրեալ հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր հաստատութեան մատուռը, ուր կատարուեցաւ հոգեհան-

ՈՐԲԱՆՈՅԸ ԱՆՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

զատեան արարողութիւն մը հանգց- հիմնադիր

Մօր եւ համայն բարերարներու յիշատակին :

Ի մէջ այլոց ներկայ կը գտնուէր վարչութեան ատենապետ Արթիւր Էֆ. Մաղարեան, որ թուրքերէն լեզուով երախտագիտական արտայայտութիւններ ըրաւ Աթաթիւրքի, վարչապետին եւ աւագանիին՝ մաղթանքներ ընկելով անոնց արեւշատութեան եւ յաջողութեան համար: Այս առթիւ Տիար Արամ Գարակէօզեան հմտալից բանախօսութիւն մը ըրաւ ներկայացրելելով սրբանոցը: Այդ բանախօսութիւնը իր 23 տարուան ծանօթութիւններու խտացումն էր: Ուշագրաւ խօսքերով ի վեր հանեց Սրբուհի մայրապետի կատարած զործին մեծութիւնը եւ անոր աշխատութիւնները այս հաստատութիւնը կանգուն պահելու համար:

Քոյր Մարիամ Քէօզեան, ի դիմաց մօր, եւ Գալինեան ու խոտի միարանութիւն, ուղիծ մը կարգաց դրու առելով Տիար Արամ Գարակէօզեանի 23 տարուան գնահատելի աջակցութիւնը: Իրեն նուիրուեցաւ նաեւ հաստատութեան մեծադիր ջրաներկ մէկ նկարը:

Հիւրերը մեծարուեցան թէյասեղանով մը որ տրուուեցաւ հաստատութեան ծաղկանոցին մէջ:

Այս առթիւ եղած նուիրատուութեանց մէջ յիշատակութեան արժանի է Տիար Միքէլ Փափազեանի զանկին փոքրիկն Զապէլ Մ. Փափազեանի կողմէ նուիրուած 300 անգլ. ոսկիի գումարը եւ մէկ եզգաւտ. Քռէտիֆօնսիէ արժէթուղթը իր հեզց. մեծ մօր եւ մեծ հօր յիշատակին:

1926 ապրիլին հաստատութիւնս դժբախտութիւնք ունեցաւ կորսնցնելու իր խնամակալութեան մեծարեւի ատենապետուհին Տիկ. Սրբուհի Կ. Գարակէօզեան, որ 1919ին մեկնած էր ՄԱՆ ՏՄԿ. ՍՐՐՈՒՄԻ ԳՈՒՄԷՆ ԵՎ ՆԻՍՆԱՆԻ ԵՆՈՐՔՆ՝ սուգի մատնեց Գալֆեան Ռեւոլի Միաբանութիւնը եւ սանուհիները:

Տիկ. Սրբուհի Գարակէօզեան որքան ալ հեռու Գոլումէ, կը շարունակէր իր մայրական հոգածութիւնը իր սրտին սյնքան մօտիկ եղող այս հաստատութեան քոյր գործերուն: Իր գողտրիկ նամակներով ան ոչ միայն կը խրախուսէր ուխտի միաբանութիւնը, այլ եւ կը շնայէր անոնց իր նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը:

Մահէն 8 օր վերջ, որբանոցի վարչութեան որոշման ու պատշաճ կարգադրութեան համաձայն, յատուկ Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ որբանոցի մատրան մէջ, այն իսկապէս մեծ եւ երախտաւոր կնոջ յիշատակին համար:

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն վերջ, հաստատութեան քոյրերէն երիցագոյնը, Գոյր Մարիամ, ի դիմաց հաստատութեան մօր, երախտագիտական զիր մը կարդաց դասէն:

Կը մնար խնամակալութեան գանձապետուհի Տիկ. Վասիլուհի Գարակէօզեան որ իր յառաջացած տարիքին բերմամբ, այլեւս չէր կրնար յաճախել որբանոց. հակառակ ասոր Տիկ. Վասիլուհի, մինչեւ մահը պահեց իր գուրգուրանքը հաստատութեան նկատմամբ: Ասէն օր իր տունը կարելի էր գտնել Գալֆ. Մայրը, կամ քոյրերէն ու սանուհիներէն մէկը:

1928ին, ազգային բարերար Տեարք Օննիկ և Արամ Եուսուֆեան եղբայրք, իրենց համանուն խանին 240 բաժինէն 24 մասը որբանոցին կօակեցին, յետ մահու հաստատութեան մնալու պայմանաւ, Ինչպէս նաեւ 20 հաս եզրպատական զբլտիֆօնսիյէ երկրորդ կարգէն:

Ինչպէս տեսանք, որբանոցիս խնամակալու հիներու մահուամբ զործր ծանրացած էր մէտյն Տիար Արամ

ՆՈՐ ԽԱՄԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պարակէօզեանի վրայ, Հաստատութեան Մայրը, Խընամակալութեան վերջին անգամը եզող, Տիկ. Վ.

Պարակէօզեանի հետ խորհրդակցարար որոշեցին պակասած անդամներուն անդ, որբանոցի կտակագրին տրամադրութեան համաձայն, նորեր ընտրել, վերին հոգն ու հակադրութիւնը ստանձնելու համար: Անմիջապէս ընտրելիներու ցանկ մը պատրաստուեցաւ ու գրաւոր ներկայացուեցաւ Ս. պատրիարքին որ վաւերացուց յիշեալ կազմը, բազկացեալ հետեւեալներէն.

Տիկնայր

Երանուհի Ս. Գայսերլեան
Սիրանուշ Յ. Տէլիբմէնեան
Արուսեակ Վ. Կեսարեան

Տիարք

Արամ Պարակէօզեան
Սարգիս Գրնահեան
Զգօն Խորասանեան

որոնք առաջին անգամ գումարուեցան 4 օգոստ. 1928ին հաստատութեան մէջ:

Տիար Արամ Գարակէօզեան նորընտիր Խնամակալութեան հաստատութեան առթիւ բացատրութիւններ տուաւ ըսելով որ, Սրբուհի մայրապետի կտակին ոգւոյն համաձայն, որբանոցը խնամակալութեան հրակողութեան տակ ինքնավար բնոյթ ունի եւ խնամակալութեան ընտրութեան եղանակին յիշատակութիւնը ըրաւ:

Գիտակից եւ ընտրեալ անձնաւորութեանց այսպէս որբանոցին շուրջ բոլորուիլը իբրեւ վերին հսկող. հաստատութեան մօր եւ քոյրերու համար ուրախալի եւ քաջալերիչ պարագայ մը եղաւ:

Որբանոցին համակիրներէն Տիկ. Նեկտար Գալայնեան, Սկիւտար Արապ Չատէ, իր մէկ տունը որբանոցին նուիրեց, յետ մահու տիրանալու պայմանաւ:

1932 ապրիլ 8ին որբանոցը դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու խնամակալութեան վերջին անդամներէն Տիկ. Վասիլուհի Գարակէօզեանը Որբանոցի Մայրն ու քոյրերը ո-

ՄԱՆ ՏԻԿ. ՎԱՍԻԼՈՒՅԻ

ԳԱՐԱԿԵՕՐԵԱՆԻ

րոնք իրեն ազգականի հանգամանքը ստացած էին, խոր սուգով յանձնեցին սեւ հողին ա՛յն՝ որ մինչեւ իր վերջին շունչը, մտածման առարկայ ըրած էր Որբանոցը:

Եկած էր ժամանակը, որ երկու հաստատօր
բոյրեր, մանկութենէ ուխտեայններ, պատշած իրենց
վարած կենանքին յրացումը տեսնէին իրենց փափարին:

1932 մարտին անոնք ու-

ՔԼՕՆԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

ՈՒՌԱՍԳՂԱՅՈՒԹՈՒՆԸ

ԴԵՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍ

զեւորեցան Երուսաղէմ, ուր
սիրայիր ընդունուեցան Ս.
Աթոռէն, և ի մասնաւորի
անոր արժանաւոր զահակա-

լին, Տ. Քորզոմ Ս. Պատրիարքի կողմէ:

Որքանոցի մայրը լաւագոյն առիթ մը նկատելով,
որոշեց Երուսաղէմ երթալէ առաջ այցելութիւն մը
տալ Եզրիպոսս, ուր վայելուչ ընդունելութեան մը
արժանացաւ տեղւոյն ազգային շրջանակներու և
ժողովուրդին կողմէ:

Իրենց այս ուղեորութիւնը ոչ միայն արդիւնա-
ւորուեցաւ համակիրներու նիւթական ու բարոյական
աջակցութեամբ, այլ և յրացուց հաստատութեան մօր
և Խնամակալութեան հետապնդած ծրագիրը, Տիկ.
Արտէմ Քօփայեանի սկսած և հաստատած հաւարու-
մի գործը յանձնել յինպիսի կարող միութեան մը, որ
պատրաստակամութիւն յայտնէր սաանձնել այս պա-
տասխանատու և դժուարին գործը, Արդարեւ Տիկ.
Արտէմ Քօփայեան, երկար տարիներ սիրայօժար ա-
մենայն ձեռնհասութեամբ կատարած է այս մարդա-
սիրական ձեռնարկը՝ մինչև իր Եզրիպոսէն մեկ-
ցումը: Ուրախալի է տեսնել այժմ, այս բարենպա-
տակ գործին շարունակութիւնը:

Անմիջապէս կազմուեցաւ տեղւոյն պատուա-
ւոր և ձեռնհաս տիկիներէ խումբ մը, որոնք
բայօժար պատասխանելով մօր ճրատէրին Տիկ.

Մատչէն Տ. Բարթողեանի գլխաւորութեամբ կազմեցին «Տիկնանց Օժանդակ Միութիւն Գալֆ. աղջրկանց Որբանոց»ի, որոնք են՝

Տիկնայր Մաջեկն Տ. Բարթողեան
Արաֆսի Մ. Անդրանիկեան
Սիրանոյւ Ա. Թօփալեան
Զարուհի Աբրահամեան
Մաննիկ Անսօնեան

Կ'արժէ յիշել այն բոլորանուէր ջանքերը, զորս նուիրեց սոյն նորակազմ Տիկնանց միութիւնը իր կազմութեան առաջին օրէն իսկ։

1932 Մայիս 19ին, երկամսեայ բացակայութենէ ետք, որբանոցի Մայրը եւ Քոյր Մարիամ Պոլիս վերադարձան քաղցր յիշատակներով։

Իրենց վերադարձին սրտի գոհունակութեամբ տեսան այն ջանքերը, զորս թափած էին երեք քոյրերը զգալի չընելու համար իրենց բացակայութիւնը։

Նորընտիր Սրբազան Հայրապետը, Վեհափառ Տ. Տ. Խորէն Կաթողիկոս, օրհնածիր կոնդակ մը ուղղած էր հաստատութեան ղեկավարներուն, որբուհիներուն եւ որբանոցի պահպանութեան նախանձախնդիր եւ աշակից բարերարներուն։ Հոգեշունչ սոյն կոնդակը մնծապէս կը քաջալերէ ու կը խրախուսէ Գալֆեան ուխտի Միաբանութեան Քոյրերը։

Հաստատութեան Մայրը գրով մը զիմում կը կատարէ Սրբազան Պատրիարք Հօր, որպէս զի հանի իր աջակից կրտսեր քոյրերուն, քոյր Արուսեակի եւ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆ
ՄՕՐ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

քոյր Զարմուհիի դրպութեան աստինան շրնորհել առ ի վարձատրութիւն իրենց բարւոք

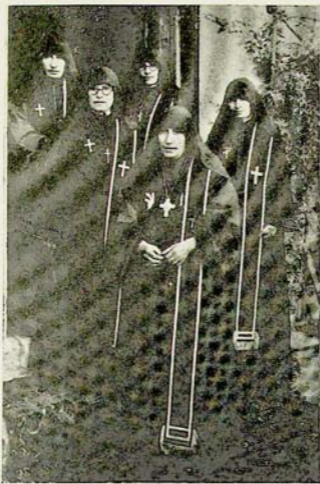
եւ խղճամիտ ծառայութեան:

Այս պարագան առիթ կուտայ հաստատութեան ենամակալութեան, որ ինք եւս, առանձինն զիմէ Սրբազան Պատրիարք Հօր, սրբանոցի Մօր աստինանին բարձրացում խնդրելով:

Սրբազան Պատրիարք Հայրը, որ տարիներով կրթօնի եւ բարոյազիտութեան ուսուցիչը եղած էր որբանոցին, եւ մօտէն զիտակ էր հաստատութեան վարիչներուն ամբասիր կեանքին, պատենսութիւն գտաւ բազալերելու զիրենք:

24 Նոյ. 1933ին Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր ծեռնադրութեամբ երկու քոյրերը ստացան դպրութեան չորս աստինանները եւ ուրարակրութիւն, այս աստինաններով անոնք իրաւունք կ'ստանային խընկարկելու եւ Աւետարան կարդալու պատարագի միջոցին. իսկ Մայր Աղաւնի, ստացաւ իրաւունք՝ եկեղեցւոյ մէջ քոյր պաշտամունքները կատարելու, սահմանուած սարկաւազներու համար: Մայր Աղաւնի պատարագի միջոցին վերաբերում կը կատարէ իսկ երկու քոյրերը ուրարակիր կը խնկարկեն սեղանին, որուն սպասաւորելու կոչուեցան:

Այս առիթւ Տիկ. Ս. Գայսէրլեան արժէքաւոր մատանի մը նուիրեց հաստատութեան մօր առ ի յարգանս:

Մայր և չորս հայերը սահկառափի հազուսով

Որբանոցի վարչութիւնը երախտագիտութեամբ կը
 յիշատակէ Տիար Սիմոն Գոյալբլեանի կարեւոր մէկ
 նախաձեռնութիւնը՝ Յիշեալը որ իր մասնակի նուէր-
 ներով, իր համակրութեան
 ՈՐԲԱՆՈՑ ԱՄԱՐԱՆՈՅ կենդանի ապացոյցը տուած
 էր բանիցս. այս անգամ ալ
 նոր գաղափար մը ունեցաւ, որբանոցին մէկ կարեւոր
 պակասը լրացնելու։ Այս նպատակաւ, Ակիւտար, Այթըն
 Զատէ, իրեն պատկանած ընդալժակ հողի մը վրայ
 շինել տուաւ զհղեցիկ ամբարանաց մը ամէն յարմա-
 րութիւններով օժտուած։

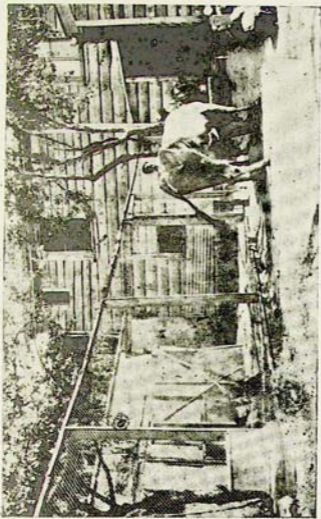
Ինչպէս տեսնուեցաւ պատմութեան ընթացքին,
 Սրբուհի Մայրապետ, այս հաստատութիւնը իրբեւ
 անտէր աղջիկներու պատասպարան բացած էր, բայց

ՈՐԲԱՆՈՑԸ
 ԻՐԲԵՆ ՈՒՍՈՒՄԱՐԱՆ

քիչ վերջ գպրոցի եւ աշ-
 խատանոցի հանգամանք
 ստացած ու հետզհետէ կա-
 նոնաւ որուած էր, ստանա-

լով վեցամսայ շրջանով նախակրթարանի վիճակ
 մը, թէ նախկին եւ թէ արդի խնամակալները հոգ
 տարած են այս տեսակէտով։ Մինչեւ 1902 Ազգ. Գրթ-
 ծրագրի բոլոր նիւղերը աւանդուած չբլլայով, շրջա-
 նաւարա չէ տրուած։ Այդ թուականէն վերջ է որ կրթ-
 թական ծրագիրը գործադրուեցաւ եւ 1908ին առա-
 ջին շրջանաւարտները վկայական ստացան։ Այնու-
 հետեւ յաջորդաբար երկու տարին անգամ մը որբա-
 նոցը հասցուց. շրջանաւարտներ որոնց թիւը հասած
 է մինչեւ ներկայիս 126ի։

Ակզընաբար Սրբուհի Մայրապետին իր տան մէջ

Գալճահան Արբանյակի գոթը

պատասպարած սանուհիներու թիւը եղած է 17, այնպէս որ 1866-ը մինչև 1877, 102 անուններ արձանագրուած կը գտնենք:

1877-էն յետոյ կանոնաւոր արձանագրութիւններ կը պակսին կամ կորսուած են մինչև 1903:

Պալէստան մերանոցի բողոքիք

վարելու համար: 1923-էն ի վեր հաստատութեանս մէջ կը պատասպարուին 95 - 100 սանուհիներ:

Հաստատութիւնս իրրեւ տուն դպրոց, քացի ներքին կտակագրէն, ունի նաեւ դպրոցական կանոնագիրք մը վաւերացուած կրթական Տնօրէնութեան կողմէ:

1902-ը մինչև 1935, որբանոց ընդունուած են 675 սանուհիներ, որոնցմէ 66ը ամուսնացած են հաստատութեան մէջ. 3ը Մայրապետական քոյ առած են, 34ը որբանոցին կողմէ զրկուած են իրրեւ վարժուի կամ մանկապարտիզպանու ճէշ շրջակայ գաւառները կամ այլուր պաշտօնա-

Վարժարանը ունի նաև իր բժիշկը Տօբթ. Գաբրիէլ Փափազեան, որդի նոյն հաստատութեան խնամովանահայր Տէր Աբէլ Քահանայ երէցեանի: Այս երկու հոգեւոր եւ մարմնաւոր բժիշկները երկար տարիներէ ի վեր խղճմտօրէն կը կատարեն իւրաքանչիւրը իրենց պարտականութիւնը:

Անաւասիկ ընդհանուր ակնարկով մը պակերացուցինք, 68 տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Գալձաեան աղջկանց Որբանոցին հիմնադրութեան պատգանները եւ անցուցած զանաւարտութիւնները՝ մեր ձախող եւ ապա յաջող վերջապէս ընդհանուր վիճակը, ուրիշ կը հասկցուի որ նուիրուած գործունէութիւնը, աւերուած, քայքայուած գործ մը կազմելու եւ վերականգնելու որքան կրնայ օգնել:

Եթէ այս հաստատութիւնը վերջին 32 տարուան մէջ ունեցաւ խնամակալներ, որոնք բանկազին ծառայութիւն մը մասուցին որբանոցին նիւթական եւ բարոյական շէնք վերականգնելով, իրենց շուրջը զսան անձնուէր Մայրեր եւ Քոյրեր ալ, որոնք բարձրացուցին վարկը այս հաստատութեան որ արժանացաւ այսօր օգգին մօտաւոր եւ հեռաւոր համակիրներուն վստահութեան, հաստատուելով որ Գալձաեան աղջկանց Որբանոցին նուիրուած գումարները չեն կորսուիր, այլ կ'արդիւնաւորուին օգտակարապէս:

ՍՐԲՈՒՅԻ ՄԱՅՐԱՊԵՏԻ ԿՏԱԿԱԳՐԷՆ

ԿԱՐԳ ԵՒ ԿԱՆՈՆ ՈՐԲԱՆՈՅԻ

Յօդուած 1.— Որբանոցը՝ Սուրբ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան հովանաւորութեանը տակ զանուոզ Հայոց որբուհեաց պատասպարան եւ կրթարան հաստատուած է եւ կը յանձանձի որբասէր Ընկերուհեաց ձեռօք՝ ընդ վերատեսչութեամբ Որբանոցի մօր :

Յօդ. 2.— Որբանոցի զոյից եւ հասից տէր են եւ անօր խնամքն վայելելու իրաւունք ունին ա՛յն որբերն միայն, որ անդ ընդունուած են եւ պատասպարուած : Ասոնք կը կորուսանեն սոյն իրաւունքը երբ որբանոցէ կը զատուին ամուսնութեամբ կամ այլում որդեգրութեամբ եւ կամ այլուր պաշտօնավարութեամբ :

Յօդ. 3.— Նոյնպէս Որբանոցի զոյից եւ հասից տէր են որբերուն հետ՝ նոյն որբասէր ընկերուհիք որ զիրենք անոնց յանձանձանաց նուիրած են, եւ ձրիաբար կ'աշխատին որբոց խնամարկութեան՝ թէ՛ յ'Որբանոցի անդ եւ թէ՛ վերատեսուչ Մօր յանձնարարութեամբ՝ անկէ զուրս տեղ : Ասոնք ալ կը զրկուին սոյն իրաւունքէն՝ երբ կ'արտաքսուին եւ կամ կամովին կը զատուին Որբասիրաց ընկերութենէն :

Յօդ. 4.— Որբասիրաց ընկերութիւնը կը բաղկանայ Որբասէր Ընկերուհիներէ՝ որ Քոյր կը կոչուին, եւ որոց զուիւն է Որբանոցի Մայրը:

Յօդ. 5.— Որբասէր ընկեր եւ քոյր կ'ընդունուին այն ամէն Օրիորդք եւ այրի տիկնայք որք յօժարամիտ ինքզինքնին կը նուիրեն որբոց ծրիապէս խնամարկութեան, եւ կ'ուխտեն կատարեալ հնազանդութիւն կարգաց եւ կանոնաց Որբանոցի:

Յօդ. 6.— Որբասէր ընկերուհի կ'ընդունուին նաեւ յՈրբանոցի պատասպարեալ սրբերէն անոնք՝ որ հասակաւ քսան տարին լրացուցած եւ կրթութիւննին յառաջ տարած ըլլալով, իրենց վարքով ու բարքով արժանաւոր կը հանդիսանան որբասէր ընկերուհեաց կարգն անցնելու՝ առաջի վերատեսուչ Մօր եւ իւր խորհրդականաց: Ասոնք այն վայրկեանէն Որբոց դասէն կ'ելլեն եւ քոյր անունը կ'առնուն եւ միեւնոյն ուխտն կ'ընեն եւ միեւնոյն պաշտօն եւ պարտաւորութիւնը կ'ստանձնեն՝ ինչ որ դրսէն ընդունուած քոյրերն:

Յօդ. 7.— Որբասէր Քորք ազատ են իրենց ուխտը փոխել եւ ընկերութեան անդամակցութենէ բաժնուիլ, երբ եւ կամին: Բաւական է որ գէթ ամիս մը առաջ իրենց դիտաւորութիւնը գրով յայտնեն Որբանոցի Մօր: Իսկ եթէ այս պայմանէն զանց առնեն, եւ զանխարար կամ բացարձակապէս ձգեն երթան Որբանոցէն, այնպիսիք արտաքսեալ կը համարուին ընկերութենէն, եւ այնպէս կը հրատարակուին Վերատեսուչ Մօր կողմէն:

Յօդ. 8.— Այն ընկերուհիք որ իրենց ուխտը դրոժելով անհնազանդութիւն կ'ընեն կարգաց եւ կանո-

նաց Որբանոցի, երկիցս եւ երիցս խրատուելէն ետքը՝ եթէ յուզդութիւն չի գան, ինչպէս նաեւ անոնք որ անկարգութեամբ վարուց՝ Հաստատութեան պատուոյն արատ կը բերեն եւ յետ յորդորանաց չեն զգաստանար. Որբասիրաց ընկերութենէն կ'արտարսուին՝ մօր եւ իւր խորհրդականաց սրտշամբը:

Յօդ. 9.— Որբանոցի Մայրը զլուխէ Որբասիրաց ընկերութեան, Մայր Որբոց եւ վերատեսուչ որբանոցի:

Յօդ. 10.— Որբանոցի Մօր պաշտօնը ջկեանս կը տեսէ, նա՛ն եթէ հիւանդութեան կամ ծնրութեան պատճառաւ անկարող ըլլայ իր պաշտօնը վարելու: Սոյնպիսի պարագայից մէջ ընկերահեաց ընդհանուր ժողովոյ առաջարկութեամբ տեղակալ մը կ'որոշուի ընկերահեաց մեջէն, եւ նա կը վարէ Մօր պաշտօնը յանուն նորս եւ մինչեւ ցմահ նորին:

Յօդ. 11.— Սակայն եթէ որբանոցի Մայրն անհատաւորիմ գտնուի իւր կոչման եւ ուխտին, եւ վարքով կամ գործով բարոյապէս կամ նիւթապէս վնաս պատճառէ որբանոցի, ամբաստանութեան ներքեւ կ'ընկնի: Ամբաստանութիւնը որբանոցի խոստովանահօր միջոցաւ առ Պատրիարք կոստանդնուպոլսոյ կ'ուղղուի եւ անոր միջոցաւ կը քննուի, եւ եթէ ամբաստանեալն ինքզինք չի կրնայ արդարացնել եւ միանգամ եւ երկիցս խրատուելէն ետքը դարձեալ յուզդութիւն չի գայ, պաշտօնէն կը ձգուի Պատրիարքի ձեռօք:

Յօդ. 12.— Որ եւ է պատճառաւ որբանոցի Մօր տեղը թափուր մնացած ժամանակ՝ խորհրդական եւ

րեք ընկերուհիք անոր պաշտօնը առժամանակեայ
 ծեռք կ'առնուն, եւ յաջորդին ընտրութեան համար
 վաղվաղակի ընդհ. ժողով կը կազմեն Որբասէր ըն-
 կերուհիներէն: Սոյն ժողովին զործողութիւնք վաւե-
 րական համարուելու համար, պէտք է անդ ներկայ
 գտնուին Որբասէր քոյրերուն մեծագոյն մասն, առ
 նուազն կէսէն մէկ աւելին: Որբանոցի խոստովանա-
 հայրն նախագահ կը բազմի սոյն գումարման, ուր
 նախ որբանոցի Հիմնադրին կտակը հրապարակաւ կը
 կարդացուի եւ ապա իւրաքանչիւր ընկերուհի առան-
 ծինն քուէթուղթի մը վրայ գաղտնապէս կը գրէ որ-
 բանոցի Մօր պաշտօնին ըստ իւր խղճի ամէնէն ար-
 ժանաւոր ընկերուհւոյ անունը, եւ քուէթուղթը ծալ-
 լելով կը ձգէ քուէտուփին մէջ, որ կանխաւ սպարապ
 ըլլալն հրապարակաւ ստուգուած եւ կնքուած մնալ
 յ'ատենի անդ՝ առաջի նախագահ քահանային: Քուէար-
 կութիւնը լմննալէն ետքը քուէհամար կ'ըլլայ յատենի
 ժողովոյ եւ ցուցակի մը մէջ կ'արձանագրուին բոլոր
 քուէ անոռը ընկերուհեաց անունները՝ քուէից առա-
 ւելութեան կարգաւ: Սոյն ցուցակը կ'ստորագրեն ը-
 լոր ժողովականք եւ նախագահ քահանայն, ինչպէս
 նա'եւ քուէարկութեան բոլոր զործողութեանց ատե-
 նագրութիւնը եւ նախագահ քահանայն զանոնք կը
 ներկայացնէ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքին: Պատ-
 րիարքը յիշեալ ներկայացեալ ցուցակէն իւրաքանչիւր
 ընկերուհւոյ իր ընկերաց քով ունեցած վարկն եւ վըս-
 տահութեան աստիճանն հասկնալով, եւ քուէ ստա-
 ցող քոյրերուն ամէն մէկին արժանիքն առանձինն
 ստուգելով, վերջապէս երեք աւուր մէջ կ'ընտրէ առա-
 ւելագոյն քուէ ստացողաց մէջէն ամէնէն արժանա-

ւորը՝ Մայր որբոց եւ վերատեսուչ որբանոցի եւ կոն-
դակաւ կը ծանուցանէ զ'ընտրութիւն նորա որբասէր
ընկերութեաց եւ ազգին :

Յօդ. 13.— Որբանոցի նորընտիր մայրը իւր պաշ-
տօնին սկսելէ առաջ՝ յատենի ժողովոյ ընկերութեաց
հանդիսատար ուխտ կ'ընէ՝ հաւատարիմ իր կոչման ,
մայր ճշմարիտ ըլլալ որբոց, անոնց իրաւանց պատ-
կառ կալ, եւ որբանոցի կանանց ճշդիւ հսկելով, իր
վարութիւնը եւ բարութիւնը օրինակ բարի հանդիսանալ ամէ-
նուն :

Յօդ. 14.— Որբանոցի մօր պաշտօնն է որբանոցի
Վերատեսչութիւնը, նա կ'ընդունի Որբասէր Ընկե-
րութեան անդամ ըլլալ փափաքող քոյրերը, եւ ան-
ոնց ամէն մէկուն պաշտօնն ու պարտատարութիւն-
ները կը սահմանէ :

Նա կ'ընդունի յՈրբանոց պատասպարիւ ուզող որ-
բերը, եւ անոնց խնամատարութեան եւ դաստիարա-
կութեան համար պէտք եղած պաշտօնակալները
կ'ընտրէ եւ վարձքերնին կը սահմանէ :

Յօդ. 15.— Որբանոցի բոլոր հասոյթք եւ նուէրք
մօր ձեռքն կը յանձնուին եւ նա կը հրամայէ ամէն
ծախուց համար պէտք եղած նյքը :

Յօդ. 16.— Մայրը կը հսկէ որբասէր ընկերու-
եաց իւրաքանչիւրին պաշտօնի ըստ օրինի կատար-
ման : Պակասութեան մէջ զտնուողները կը խրատէ,
եւ յետ երկից եւ երկցա յորդորանաց՝ անուղղայ զըտ-
նուողները կ'արտաքսէ ընկերութենէն :

Յօդ. 17.— Մայրը խնամք կը տանի եւ կը հսկէ
պատասպարեալ որբոց դաստիարակութեան եւ ուս-

մանց եւ ձեռագործական արուեստից մէջ յառաջադէմ զարգացման հոգ կը տանի, եւ ամէն մէկուն ապագան յարդարելով, ամուսնութեամբ կամ այլում որդեգրութեամբ կամ պաշտօնակալութեամբ եւ կամ Որբասէր Ընկերուհեաց կարգն անցունելով, որբոց դասը հետզհետէ թեթեւցունելու, եւ նորեկ որբոց տեղ պատրաստելու ջանք կ'ընէ:

Յօդ. 18.— Մայրը իր պաշտօնն դիւրութեամբ կատարելու համար՝ Որբասէր Ընկերուհեաց մէջէն երեք անձինք կ'ընտրէ իրեն խորհրդակից օգնական, եւ անոնց հետ մէկտեղ որբանոցի վարչական խորհուրդ կազմելով, ամենայն ինչ խորհրդակցութեամբ կը տընօրինէ: Սոյն երեք ընկերուհիք, մօր խորհրդակից օգնականութիւն ընելէն զատ, մասնաւոր պաշտօն կը վարեն, մէկը՝ մօր փոխանորդութիւն ընելով, անոր բացակայութեան՝ ժամանակ, երկրորդը՝ զանձապետութիւն որբանոցի, եւ երրորդը՝ գրագրութիւն որբանոցի վարչութեան: Ասոնց ամէնուն պաշտօնը երկու տարի կը տեւէ, սակայն վերընտրելի են, եւ միշտ ազատ պաշտօնէ հրաժարելու:

Յօդ. 19.— Մայրը ամէն տարեգլուխ որբանոցի հաշիւներն վարչական խորհրդով կարգադրելով թէ անցեալին հաշուեցոյցը, եւ թէ՛ նոր տարւոյ ծախուց հաշուակշիռը կը պատրաստէ եւ բացատրիչ տեղեկագրով մը հանդերձ կ'ուղղէ առ Պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ:

Յօդ. 20.— Մայրը յիշեալ հաշուեկշռոյն վրայ Պատրիարքի կողմէն ընդունած հրամանին համեմատ, որբանոցի տարեկան ծախքը կը հոգայ, հաստատու-

թեան հասից չափովը որերն խնամելու պայմանաւ, բացէն պարտք բնելէ կ'զգուշանայ, եւ որ աւուր որբանոցի հասոյթն առատացունելու ամէն զանք ի զործ կը դնէ:

Յօդ. 21. — Եթէ հարկը պահանջէ որ որբանոցը, տարուան մէջ հաշուեկշռոյն նախատեսութենէն վրիպած արտարոյ կարգի ծախք մը բնել պարտաորի, Մայրը՝ Վարչական Խորհրդոյ որոշմամբ՝ իշխանութիւն տնի նոյն ծախքը տնօրինել, եթէ երկու հազար գրուշէն աւելի չէ: Իսկ այն զուամարէն աւելի ծախուց համար մասնաւոր տեղեկագրով մը հրաման կը խընդրէ Պատրիարքէն:

Յօդ. 22. — Որբանոցի շէնքին եւ կայուածական ստացուածոց եւ ամենայն բնչից եւ կարասեաց մանրամասն ցուցակը բնդհանուր տումարի մը մէջ կարծանազրուի: Սոյն Տումարը՝ հանդերձ կայուածական եւ պաշտօնական գրովք (սեներ, հօներ, Ֆեդման եւլն, արկեզ մը մէջ կը փակուի, եւ բանալին մօր քով, բայց կզպանքի վերայ խորհրդականաց կնիքովք կը կերուի:

Յօդ. 23. — Որբանոցի պատասպարեալ որբուհիք՝ որբանոցի մէջ կը դաստիարակուին եւ կ'ուսանին:

Ա. — Հայերէն ընթերցանութիւն, գիր եւ քերականութիւն:

Բ. — Քրիստոնէական վարդապետութիւն:

Գ. — Պատմութիւն Սրբազան ազգային եւ բնդհանուր:

Դ. — Համարողութիւնք, թուարանութիւն եւ երկրաչափական մանր գիտելիք:

Ե. — Դեղագրութիւն, գծագրութիւն եւ նկարչութեան վարժութիւն :

Չ. — Աշխարհագրութիւն :

Է. — Երգեցողութիւն ընդհանուր :

Ը. — Ձեռագործական արուեստք-

Յօդ. 24. — Վերոյիշեալ ուսմունք եւ արուեստ անհրաժեշտ ուսանելիք են ամէն որրոց : Իսկ զարգացելոց՝ օտար լեզու եւ դաշնակ ալ կրնայ դաս տըրուիլ, եթէ որբանոցի հասարը բաւեն անոնց ծախքն ալ հոգալու :

Յօդ. 25. — Որբանոցի վարժարանը՝ պատասպարեալ որրոց յատուկ է, դրսէն աշակերտ չընդունուիր ո՛չ զիշերօթիկ եւ ո՛չ ցերեկուան համար :

Յօդ. 26. — Որրոց խնամատարութեան եւ դաստիարակութեան, պէտք եղած բոլոր պաշտօնակալներն ինչպէս են տնտես, խոհարար, լուսցարար, սպասուհի, կառավարիչ դաստիարակ, դասատու եւլն. Որբասէր Ընկերուհեաց մէջէն կ'ընտրուին: Եւ եթէ ասոնցմէ յարմար անծինք չգտնուին, դրսէն սլ կըրնան առնուիլ, բայց երբեք երիտասարդ մարդիկ չընտրուելու պայմանաւ եւ կանայք նախադաս համարուելով միշտ արանց :

Ասոնք են ահաւասիկ տասնամեայ վաստակոցս արդիւնքը զոր Տէրը օրհնեց, եւ արժանի ըրաւ զիս այսօր նուիրել շայոց :

Խնդրեմ յԱստուծոյ շնորհել ինձ տակաւին վաստակիլ որբանոցիս համար, որոյ յառաջդիմութեան նուիրած եմ կեանքս մինչեւ ց'յետին վայրկեան : Եւ

խնդրեմ ամենէն որ յետ իմ մահուան, որքանոցիւ
դրութիւնն անփոփոխ պահելով, նախանձախնդիր ըլ-
լան անոր օր քան զոր պայծառ անալուն:

Մասնաւորապէս սոյն կտակաւ կամիմ եւ խընդ-
րեմ որ՝ 1. Որքանոցս երբեք ուրիշ որ եւ է Հայ Ազգ.
հաստատութեան հետ չը միացուի, այլ միշտ անկախ
մնայ եւ ինքնօրոյն կառավարուի հաստատեալ կա-
նոնաց համեմատ:

2. — Որքանոցիւ կալուածներն, եկամուտներն եւ
հասոյթներն անկորուստ պահուին, եւ օրաուր զար-
գանալուն ամէն ջանք ի գործ դրուի եւ ամենայն ինչ
յստահելի Հայոց անուան արծանագրելով պաշտօ-
նապէս, որոց ապագան ապահովելու մեծ խնամք
տարուի:

3. — Որքանոցիւ վարչութիւնը միշտ Որբասէր
Ընկերուհեաց ձեռքը մնայ. եւ մայր որոց միշտ ա-
նոնց մեջէն ընտրուի: Սակայն ազգն հսկող ըլլայ որ-
քանոցի կանոնաւորապէս խնամարկութեան եւ նա-
խանձախնդիր կանոնաց ճշդիւ գործադրութեան, ո-
րոյ ուսումնական եւ տնտեսական տրամադրութիւնք
միայն ժամանակին ներդաշնակութեամբ կատարելա-
գործուին: Որբասիրաց ընկերութեան եւ Կոստանդ-
նուպոլսոյ պատրիարքի համահանութեամբ, սակայն
հիմունքն անխախտ մնան եւ սկզբունքն՝ անփոփոխ:

Հանեսցի Տէր օրհնել հաստատութեանս վաստա-
կաւորներն մինչեւ ցլախճան ժամանակի, եւ արդե-
լուէ այն ամէն գիտաւորութեանց կատարումն, որ
չարակամութեան եւ անխոհմտութեան արդիւնք լի-
նելով՝ կրնան հիմն ի վեր տապալել խղճալի որբոց

միակ պատասպարան եւ կրթարանս, զոր աստուածա-
յին կամաց. Աստուածածնի պաշտպանութեան յանձ-
նելով կ'ստորագրեմ:

ՍՈՐՈՒՀԻ ՄԱՅՐԱՊԵՏ
ՆԵԱՆ ԳԱԼՅԱՆԱՆ

1876 Փետրվար 12 Եջ. օր Վարդանանց զօրավա-
րաց:

Ստորագեալքս յայտ առնեմք թէ՛ սոյն ստորա-
գրութիւնը Սրբուհի Մայրապետի Նշան Գալթեանցի
ծնւագիրն է, զոր յատենի Քաղական Խորհրդոյս ինք-
նայօժար դրաւ կտագրոյս ներքեւը. քաջ զիտելով
սորին պարունակութիւնքը եւ քացարձակապէս յայտ-
նելով նաեւ բանիւ բերանոյ թէ՛ 1866 թուոյն՝ Քաղիս
մէջ հիմնած որբանոցը, զոր տասնամեայ աշխատու-
թեամբ յաջողեցաւ օժտել եւ բարեկարգել. յօժարու-
թեամբ սրտի կք նուիրէ Լուսաւորչական Հայ ընդ-
հանրութեան, մնալով ինքն մայր որբոց եւ վերա-
տեսուչ որբանոցի մինչեւ ցմահ:

12, Փետրվար 1876 Ի դիմաց Քաղական Խորհրդոյ
Քաղ. Խորհրդարան Ատենադպիր Ատենապետ
Ի Խազիւղ Կ. Պոլսոյ Յ. ՍԻՆԿԻՒՃԵԱՆ Ս. ԱՐԱՊԵԱՆ
(ԿՆԻՔ)

Որբանոցի խոստովանեալ
Գ Է Ո Ր Գ Ք Լ Ն Յ. Ա Ր Մ Ր Ո Ւ Ն Ի

Ազգային Վարչութեան Տնտեսական Խորհուրդը
ներկայ կտակագիրս քննելով օրինաւոր կը դատէ եւ
կը վաւերացնէ զայն:

10 Մարտ 1876 Ի դիմաց Տնտեսական Խորհրդոյ
Ի Պատրքընի. Հայոց Ատենադպիր Ատենապետ
Կ. Պոլիս Մ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Գ. ՍԷԼԻՄԵՃԵԱՆ

Ներկայ կտակագիրս ըստ վկայութեան Ազգային Տեսես. Խորհրդոյ օրինաւոր դատելով կը հաստատեմք եւ կը վաւերացնեմք, եւ պաշտօնական կնիքք եւ ստորագրութիւնք օրք ի սմին, մին զիւականտան Պատրիարքարանի, երկրորդը Խասզիւզի Քաղ. Խորհրդոյ եւ երրորդ՝ օրինակն՝ կտակարար Սրբուհի Մայրապետի յանձնուելու պայմանաւ, որոյ ի հաստատութիւն կ'ստորագրեմք եւ կը վաւերացնեմք կնքով Ազգային Պատրիարքարանի յանթերի գործադրութիւն:

Պ. Կ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

18 Մարտ 1876 ի Պատրքրնի Հայոց

Կ. Պոլիս

Սրբուհի Մայրապետ սոյն կտակին մէկ օրինակը կը զրկէ առ Տ. Տ. Գէորգ Դ. Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսն՝ որմէ կ'ընդունի օրհնութեան հետեւեալ Կանդակը...

ԳԼՈՐԳ ԾԱՌԱՅ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆՆԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒՆՈՅ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Մայրագոյն Պատրիարք Համազգական Նախամեծար Աթոռոյ Բաւարելական Մայր Եկեղեցւոյ Սրբոյ Կաթողիկէ Էջմիւսնի, բարեպաշտուհի Սրբուհի Տիկնոջ Գալֆայեան Մայրապետի Մարիամեան որբանոցին Հայոց Խասզիւզի, Ողջոյն եւ Հայրապետական օրհնութիւն:

Ընթերցար զզիր բարեպաշտութեանդ որ առ մեզ հանդերձ տպագրեալ օրինակաւ կտակագրին աբարելոյ ձեօք բարեյօժար կամօք եւ քրիստոնէական ջերմեռանդունթեամբ, որով զհիմեալն դեռ եւս յամին

1866 ձերոյ առարինական ջանիւք զՌբբանոց աղըրկանց, նուիրէք ի սեպհականութիւն ընդհանուր Հայոց եղելոյ ընդ հայրապետական իշխանութեամբ Լուսաւորչական Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի. որոյ հարազատ եւ հաւատարիմ աղախին զանձն ձեր հանդիսացուցանէք զովին աստուածահաճոյ նուիրաբերութեամբ:

Աւրախ եմք մեք՝ զի ընդ ձեռն Ռբբանոցին այնորիկ կրկին ծառայութիւնս մատուցեալ համարեցաք Ազգին. մի՛ զի հիմնարկութեամբ նորին, նախ առջին ձեռք յարդարեցաւ վայելուչ պատուարան եւ կրթարան որք աղջկանց Ազգիս այդք ի կոստանդնուպոլիս, եւ միւս եւս, զի հեռատես խորհրդով եւ տընտրէնութեամբ ձերոյ ո՛չ միայն յապահովի կացուցաւ ապագայ գոյութիւն նորին, այլ ընդարձակագոյն եւս բացաւ ասպարէզ յընդլայնումն եւ ի կատարելագործութիւն ներքին եւ արտաքին պայմանաց յառաջդիմութեան նորին շնորհիւ Ազգիս որոյ զերագոյն խնամակալութեան այդչափ սիրով եւ բարեմտութեամբ արարիք զայն ապաստան:

Այնպէս իմն թուի մեզ՝ զի արդէն իսկ ոչ սակաւ մխիթարութիւն է բարեպաշտութեանդ համոզումն մտաց ընդ ապագայ յարատեւութիւն առ ի Ձէնդ հիմնեալ գեղեցիկ եւ անդրանիկ հաստատութեան, որոյ կանոնագրութիւնք ի մասին ներքին կառավարութեան արձանագրեալք ի կտակագրի անդ, լաւ եւս ի յայտ ածնն զ՛իմաստութիւն եւ զվեհանձնութիւն խորհրդոց՝ զորս ակն ունիմք լիովին յաջողեալ տեսանել ընդ խնամով եռանդալից փութոյ Մայրապետութեան ձերոյ յօրինակ բարի եւ յորդոր ապագայ կառավարչաց նորին եւ այլոց ազդելոյ զ՛նախանձ ի հաստատել զնոյնպիսի Ռբբանոցս:

Ոչինչ անտեղեակ պարտիր լինելու և մեծի աշնմ հոգևոր մխիթարութեան, որ պատրաստեալն է ի հանդերձեալ կեանս՝ ողորմած և բարեգործացն դասուց առ հասարակ, մանաւանդ որոց անխնամ մանկուոյն կարկառեցին զկերակուր անանցական՝ զոյգ ընդ նիթականին առատածեսնութեան, զորոց երկուցունց և զքրիստնօջափայել կատարումն յանձին բերելով՝ ազարէն արժանի էր տէրունական բազմարազ՝ երանութեանց, զորս վերակոչելով ի ձեր վերայ յ'անհուն զթութեանց մարդասէր Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի և Սրբուհոյ անարատի Մօրնորին և մըշտնջենաւոր Կուսի, յորոց անուն և ի պաշտպանութիւն նուիրեալ էր զՈրբանոցն զայն Ազգային ընդ նմին զՀայրապետականն շնորհեմք ձեզ և համօրէն բարեգործ անձանց այնր Որբանոցին զառատածիր օրհնութիւն՝ յանձն առնելով զ'ամենեսեանսդ յ'անպակաս խնամս Վերնախնամ Տեսչութեան:

Յ Է Ռ Բ Յ Յ.

ԿԱԹՈՂՈՍԿԱՌԱՄԱՆՆԵՐՆԵՐԻ ԼԱՅՈՑՆԵՐ

143 թիւ

Երգ. Մայիսի 1876 ամի.

Ըստ Տումարիս 12 ՑԻԷ.

Ի Ս. Էջմիածին

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0319240

17/11

567